

Hengellisen väkivallan tunnistaminen sosiaali- ja terveysalan työssä

Elina Kuokkanen

Opinnäytetyö
Tammikuu 2011

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

Tekijä KUOKKANEN, Elina	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 05.01.2011
	Sivumäärä 50	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi HENGELLISEN VÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN SOSIAALI- JA TERVEYSALAN TYÖSSÄ		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) KETOLA, Tuija KOKKO, Marja-Liisa		
Toimeksiantaja Uskontojen Uhrien Tuki UUT ry		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyöni aihe on hengellinen väkivalta ja sen tunnistaminen sosiaali- ja terveysalan työssä. Sosiaalialan työhön keskeisesti kuuluu väkivallan tunnistaminen, kohtaaminen ja ehkäiseminen. Hengellinen väkivalta erotetaan nykyisin usein omaksi väkivallan lajikseen, mutta siitä huolimatta se on aiheena melko tuntematon ja vähän tutkittu. Työni tavoitteena oli lisätä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tietämystä aiheesta ja mahdollisuuksia aiheen käsittelyyn asiakastilanteissa sekä herättää keskustelua.</p> <p>Työni koostuu kahdesta osasta, jotka ovat sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille ja ammattilaisille suunnatun koulutustilaisuuden järjestäminen ja käsiteanalyysi. Järjestin 26.11.10 Jyväskylässä ammattikorkeakoulun tiloissa koulutustilaisuuden, johon osallistui kolme vierailijaa puhujaa. Osallistujia oli 63 ja tilaisuus kesti kaksi tuntia. Koulutustilaisuus koostui puhujien puheenvuoroista, jotka käsitelivät suljettujen uskonyhteisöjen piirteitä, lasten asemaa uskonnollisessa yhteisössä sekä uskonnon merkitystä asiakkaan kohtaamisessa, sekä keskustelusta ja yleisön kysymyksistä. Palaute tapahtumasta oli pääosin positiivista ja osallistuneen yleisön mielestä hengellistä väkivaltaa käsittelevälle koulutukselle oli tarvetta. Käsiteanalyysissä pyrin selventämään hengellisen väkivallan käsitettä ja vertailin eri tekstejä, jotka käsittelevät sitä.</p> <p>Tutkimusten perusteella vaikuttaa siltä, että suuressa osassa tapauksista hengellinen väkivalta on tiedostamatonta eikä motiivina ole tietoisesti hyötyä toisesta. Hengellinen väkivalta sisältyy esiintyessään yhteisön rakenteisiin ja toimintakulttuuriin. Sen toteuttamiseen osallistuu koko yhteisö, eikä kyse ole vain kahden ihmisen välisestä vallan väärinkäytöstä. Hengellinen väkivalta on hyvin moniulotteista, ja yhteisö voi pahimmillaan kontrolloida kaikkea yksilön elämänalueita. Koulutustilaisuudesta saadusta palautteesta kävi myös ilmi, että aiheen käsittelylle on tarvetta ja ammattilaisten tulisi ymmärtää hengellistä väkivaltaa voidakseen auttaa sitä kokenutta asiakasta.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Hengellinen väkivalta, painostus, sosiaalityö		
Muut tiedot		

Author KUOKKANEN, Elina	Type of publication Bachelor's / Master's Thesis	Date 05012011
	Pages 50	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title Recognizing religious violence in social and health care work		
Degree Program Degree program in social services		
Tutor(s) KETOLA, Tuija KOKKO, Marja-Liisa		
Assigned by Uskontojen Uhrien Tuki UUT ry		
<p>Abstract</p> <p>The subject of my thesis is distressing religion and recognizing it in social work. Recognizing and preventing violent behavior is part of all social work. Distressing religion is nowadays seen as a form of violence but it remains an unknown and uninvestigated subject. My purpose in choosing this as a topic for my thesis was to increase the knowledge of religious distress amongst social sector workers and to raise discussion on this subject.</p> <p>My thesis consists of a seminar that was directed to students and professionals in the social and health sector and a concept analysis. On the 26th of November I organized a seminar in Jyväskylä with three guest speakers attending. There were 63 attendants and the seminar took two hours. The structure of the seminar included guest speakers' speeches and a discussion afterwards. The speeches dealt with the characteristics of extreme religious groups, the position of children in religious groups and religion in the process of meeting a customer. The feedback of the seminar was mainly positive and there seemed to be a need to discuss this subject. In the second part of the thesis I compared texts and concepts that are being used about religious violence in an attempt to clarify the content of these concepts.</p> <p>According to the studies, it seems that in most cases religious violence is subconscious and there is no motive to cause harm. Religious violence, when it occurs, is not a problem between two individuals but that of the whole community that accepts it and acts abusively. Religious violence can reach all parts of an individuals' life, and in the worst case a distressing community can have control of even the most personal matters. It turned out in the feedback from the seminar that there was a need to discuss this subject and that it is important for social workers to understand religious violence in order to help clients who have experienced it.</p>		
Keywords Distressing religion, violence, social work		
Miscellaneous		

Johdanto	1
1 Opinnäytetyön lähtökohdat	2
2 Näkökulmia hengelliseen väkivaltaan	6
2.1 Pahasta	6
2.2 Yhteisöistä	9
2.3 Uskonnosta.....	11
3 Hengellinen väkivalta ja muita käsitteitä	15
4 Hengellisen väkivallan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalan työssä.....	30
5 Koulutustilaisuuden toteuttaminen	33
5.1 Suunnitteluvaihe.....	33
5.2 Toteutusvaihe	36
5.3 Palaute.....	38
6 Pohdinta ja jatkotutkimustarpeet	41
7 Lähteet.....	46
Liitteet.....	50

Taulukot

TAULUKKO 1. Hengellinen väkivalta ja muita käsitteitä.....	17
--	----

Johdanto¹

Mikko Sulanderin vuonna 2003 tekemässä pro gradu - tutkielmassa, jossa hän tutki uskonnollisista lahoista eronneiden kokemuksia autetuksi tulemisesta, kävi ilmi, ettei osa tutkimukseen osallistuneista ollut löytänyt apua tilanteeseensa. Yksi syy tähän oli, etteivät auttajatahot tiedeneet, mistä on kyse. Hengellinen väkivalta on ilmiö, joka vaatii ymmärrystä ja ainakin hieman tietämystä aiheesta jotta sitä kokenutta asiakasta voisi auttaa. Vähintäänkin auttaja voi opastaa aihetta käsittelevän kirjallisuuden tai vertaistuen piiriin.

Tarkoitukseni nostaessani esille tällaisen aiheen ei ole syyllistää mitään yksittäistä ryhmää tai yhteisöä, vaan pohjimmaisena ajatuksena taustalla tätä tehdessäni on ollut meissä jokaisessa oleva mahdollisuus hyvään ja pahaan. Osa siitä, mikä koetaan painostavana tai väkivaltaisena, on tehty aidosti hyvää tarkoittaen. Osa väkivallasta on sitä, ettei osata, viitsitää tai ymmärretä puuttua siihen pahaan, jota kohtaamme. Kun yhteisö sallii väkivallan puuttumatta siihen, se samalla osallistuu siihen, ja väkivalta lakkaa olemasta kahden ihmisen välistä ja muuttuu yhteisön ilmapiiriksi.

Uskonnollisista yhteisöistä tekee erityisiä se, että niillä voidaan ajatella olevan erityistä jumalallista arvovaltaa, jota voi olla vaikea kyseenalaistaa. Niiden toiminnalla voidaan nähdä olevan jumalallinen oikeutus, vaikka toiminta jossain tilanteessa saattaakin olla haavoittavaa tai vallan väärinkäyttöä. Tämä jumalallisuuden ulottuvuus tekee uskonnollisista yhteisöistä lähes kritiikin ulottumattomissa olevia, ainakin niiden

¹ Johdanto teksti oli myös aloituspuheenvuoroni 26.11.10 pidetyssä koulutustilaisuudessa.

jäsenten näkökulmasta. Tällöin ne ovat hyvin suuressa vaarassa sokaistua omalle pahuudelleen.

Martti Lindqvist on kirjoittanut artikkelissaan ”Paha, ymmärtämisen rajat ja auttajan varjo” seuraavaa:

”Vaarallisin on se paha, joka ei vain naamioitu hyväksi, vaan kuvittelee itsekin itsensä hyväksi. Siksi on syytä olla varuillaan, kun yksilöt tai ryhmät – mistä tahansa ylevistäkin syistä – uskovat olevansa vain hyviä ja tietävänsä myös sen, mikä on toisille parhaaksi. Historian pahimmat julmuudet ovat syntyneet tämänkaltaisista asetelmista, olipa kyseessä sitten poliittinen, uskonnollinen, kulttuurinen tai psykologinen julmuus.” (Lindqvist 2002, 178.)

Uskonto ja uskonnollisen yhteisön jäsenyys ei silti välttämättä ole riski ihmisen hyvinvoinnille, vaan se voi olla elämää rikastuttavaa ja tukevaa. Mahdollisuus sokeutua omille puutteilleen ei myöskään päde ainoastaan uskonnollisissa yhteisöissä, vaan se on inhimillistä ja mahdollista kenelle tahansa.

Työni koostuu kirjallisesta osiosta, joka sisältää raportin 26.11.10 pidetystä koulutustilaisuudesta ja käsiteanalyysin, sekä toiminnallisesta työstä, jossa suunnittelin ja toteutin sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille ja työntekijöille suunnatun koulutustilaisuuden 26.11.10.

1 Opinnäytetyön lähtökohdat

Tutkimuksen tulisi ollakseen perusteltu kyetä vastaamaan myönteisesti seuraaviin kysymyksiin (Hirsjärvi 1986, 12 – 14):

- 1) Onko tutkimusaihe relevantti sen hetkisen historiallisen tilanteen kanssa
- 2) Onko tutkimusaihe relevantti tieteen kanssa
- 3) Onko tutkimus relevanttia myös suhteessa tutkimuksen tarpeeseen

Näistä toinen kohta voitaisiin korvata tieteen sijasta työelämän tarpeilla, kun on kyse ammattikorkeakoulutukseen kuuluvasta opinnäytetyöstä.

Hengellinen väkivalta on melko uusi termi, ja eri kirjoittajat määrittelevät sitä eri tavoin. Aiheesta kirjoittaneet ovat nostaneet esiin aiheesta löytyvien tutkimusten jokseenkin vähäisen määrän. Hengellistä väkivaltaa käsitteleviä tekstejä ovat kirjoittaneet muun muassa Timo Juutinen (1989), Eija Nieminen (1990), Tanja Kukkula (2007), Mikko Sulander (2003) ja Aila Ruoho (2010). Tutkimukset ovat olleet lähinnä opinnäyte- ja pro gradu -töitä, ja ne ovat käsitelleet manipulointia, painostuksen kokemusta, yhteisöstä irtaantumista ja avun saamista sekä autetuksi tulemistä. Pohjaan tätä työtäni esimerkiksi Kukkulan (2007) ja Sulanderin (2003) pro gradu -tutkielmissa esille tulleisiin seikkoihin.

Kukkula on kuvannut työssään painostuksen kokemusta, ja kertoo painostuksen vaikuttaneen suurimpaan osaan informanteista hyvin kielteisesti. Yleisin seuraus oli kielteinen vaikutus mielenterveyteen, mikä ilmeni esimerkiksi masennuksena, ahdistuksena, itsemurhan harkitsemisena sekä erilaisina pelkotiloina. Sekä Kukkulan että Sulanderin (2003) tutkielmissa käy ilmi, että hengellistä väkivaltaa kokeneet ovat hakenneet tilanteeseensa ammattiapua. Sulander on käsitellyt hengellisestä yhteisöstä irtautumista ja autetuksi tulemistä. Sulanderin mukaan henkilöt ja tahot, joista apua ahdistuksissa

yleensä haetaan, ovat varsin tietämättömiä hengellisestä väkivallasta, vaikka ymmärrys aiheesta olisi tärkeää, jotta hengellistä väkivaltaa kokeneita voitaisiin auttaa. Käsittelen auttajan näkökulmaa tarkemmin luvussa viisi. (Kukkula 2007, 124. Sulander 2003, 49 – 51.)

Väkivaltaa kohdanneiden työskentely ja väkivallan eri ulottuvuuksien sekä siitä toipumisen ymmärtäminen on osa sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten ammattitaitoa. Väkivaltaa kohdataan eri muodoissaan ja eri asiakasryhmien kohdalla, ja työntekijän on osattava asianmukaisesti tunnistaa väkivallan merkit ja puuttua siihen ja tarvittaessa ohjata asiakasta oikean avun piiriin. Hengellinen väkivalta tunnistetaan nykyään omaksi väkivallan muodokseen: esimerkiksi Suomen vanhusten turvakotien liiton Suvanto ry mainitsee sen yhtenä mahdollisista vanhusten kaltoin kohtelun muodoista, jotka tulisi tunnistaa vanhusten kanssa työskenneltäessä (Mitä on ikäihmisten kaltoin kohtelu).

Sosiaali- ja terveysalan kannalta merkittävää on se, että hengellinen väkivalta vaikuttaisi sisältävän erityispiirteitä, joita tulisi ottaa huomioon sen uhria autettaessa (Sulander 2003, 25). Tämän vuoksi hengellisen väkivallan käsittely kuuluu läheisesti sosiaalialalle, ja on perusteltua pyrkiä lisäämään sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden tietämystä uskonnoista ja niissä esiintyvistä hengellisestä väkivallasta. Alan ammattilaisen osaamiseen kuuluu myös palveluohjaus, ja tarvittaessa työntekijän on kyettävä ohjaamaan asiakasta esimerkiksi aihetta käsittelevän kirjallisuuden tai vertaistuen piiriin. Suomen lain mukaan jokaisella on oikeus uskonnon ja omantunnon vapautteen (Suomen perustuslaki), joten tätä oikeutta rikottaessa on kyse vakasta yksilön perusoikeuksien rikkomisesta, johon ammattilaisen on mahdollisuuksien mukaan puututtava.

Koska tutkimusta hengellisestä väkivallasta ei ole tehty paljon, mikä tahansa näkökulma aiheeseen luultavasti tuo uutta tietoa. Olen valinnut omaksi tavoitteekseni esitellä tutkimuksessani erilaisia kirjallisuudessa käytössä olevia käsitteitä ja vertailla ja määritellä niitä, sillä tällä hetkellä tutkijoiden käytössä oleva käsitteistö kaipaisi selkeytystä. Pysin tähän tavoitteeseen käsitteanalyysin avulla. Esittelen työni neljännessä luvussa eri kirjoittajien hengellisestä väkivallasta käyttämiä käsitteitä. Olen ottanut tässä tarkasteltavakseni seuraavien kirjoittajien tekstejä: Suomalainen tietosanakirja nro 8 (1993), Mikko Sulander (2003), Timo Juutinen (1989), Kaisa-Elina Hotari (2010), Suomen perustuslaki, Matti Lindquist (2002), Merja Laitinen ja Johanna Hurtig (2002) ja Johanna Hurtig (2010), Uskontojen uhrien tuki UUT ry (Aivopesu – vapaasta tahdosta? ja Kun uskonnollinen yhteisö ahdistaa. 2006), Tanja Kukula (2007) ja Aila Ruoho (2010).

Toinen tavoitteeni on lisätä yleistä tietoisuutta hengelliseen väkivaltaan liittyvistä seikoista sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden piirissä, herättää keskustelua sekä tarjota ammattilaisille apuvälineitä hengellistä väkivaltaa kokeneen henkilön auttamiseen. Toiseen tavoitteeseeni pyrin työn toiminnallisen osan kautta, jossa suunnittelin ja järjestin sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille ja ammattilaisille suunnatun koulutustilaisuuden. Koulutustilaisuus toteutui 26.11.10. Paikalle saapui runsaat 60 osanottajaa, keskustelu oli vilkasta ja saatu palautteita positiivista. Tarkempi kuvaus tilaisuudesta löytyy luvusta kuusi.

2 Näkökulmia hengelliseen väkivaltaan

2.1 Pahasta

Olen ottanut lähtökohdaksi pahan tarkastelussa sen, että kuka tahansa ja mikä tahansa joukko tai yhteisö tekee ajoittain tietoisesti tai tietämättään paha. Toisaalla väkivalta määritellään tarkoitukselliseksi toiminnaksi (Suomalainen sanakirja 1993, 487), mutta lähdän itse siitä olettamuksesta, että jokin toiminta voi olla tarkoitettu hyväksi, mutta se koetaan väkivaltaisena. Tällaista näkemystä puoltaa esimerkiksi Kukkula pro gradu -tutkimuksessaan Mikä tekee uskonnosta painostavan (2007). Kukkulan mukaan painostuksen kokemisessa korostui uskonnollisen auktoriteetin rooli. Auktoriteettihenkilö saattoi olla uskonnollisen yhteisön johtaja, sen työntekijä, tavallinen riviseurakuntalainen, perheenjäsen, muu sukulainen, opettaja tai ystävä, ja hän saattoi käyttää valtaa yksilöön tietoisesti tai tiedostamattaan. Tekijän motiivina saattoi samoin olla halu auttaa toista, tai hän saattoi käyttää valtaa tietoisesti omaksi edukseen (Kukkula 2007, 134).

Olen myös halunnut lähestyä aihetta yhteisön näkökulmasta. Kuten yksittäiset henkilöt, jotka kuvittelevat tekevänsä hyvää, myös yhteisöt voivat tiedostamattaan tehdä väkivaltaa. Väkivalta voi johtua haluttomuudesta sekaantua asiaan, saamattomuudesta, pahan kestämyttömyydestä tai silkasta ymmärtämättömyydestä (Laitinen & Hurtig 2002, 194). Auttajataho voi kuvitella tietävänsä, mikä toiselle on parhaaksi, ja juuri tässä sokeutua omille puutteilleen. Tästä ovat kirjoittaneet Merja Laitinen ja Johanna Hurtig vuonna 2002 toimittamassaan kirjassa Pahan kosketus (Laitinen & Hurtig 2002, 194).

Järjestelmän käytäntöihin ja sen rakenteisiin piiloutuva paha on usein kasvotonta, jolloin sen olemassaoloon on vaikea puuttua. Asiakas on järjestelmän byrokraattisen pahan kohdatessaan voimaton, sanaton ja ymmällään. Leimaava, välipitämätön, normiensa taakse kätkeytyvä tai ulkokohtaisesti velvoitetaan toteuttava palvelu- ja auttamisjärjestelmä on kuuro asiakkaan yksilölliselle ja ainutlaatuiselle tilanteelle ja tarpeille.

Uskonnollisen yhteisön näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että yhteisö noudattaessaan sen sisäisiä sääntöjä, jotka nousevat yhteisön arvopohjasta ja sen kokemuksen mukaan jumalallisesta ilmoituksesta saattaa jättää yksittäisen yhteisön jäsenen yksin. Ulkoapäin tulevien normien ja totuttujen tapojen noudattaminen on helpompaa kuin käytäntöjen kyseenalaistaminen ja niitä vastoin asettuminen. Tällöin yhteisö osallistuu pahaan olemalla puuttumatta siihen, missä se olisi tarpeen.

Yhteiskunnan näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että uusiin ja erityisiin tilanteisiin on mahdotonta tai hyvin vaikeaa puuttua järjestelmän kankeuden vuoksi. Elias Canetti (1998) on tutkinut joukkoja ja vallankäyttöä, ja hän tarjoaa selitystä sille, kuinka ihminen kykenee toteuttamaan hirmutekoja vailla suurtakaan syyllisyydentuntoa. Milgram osoitti vuonna 1964 kuuluisaksi tulleella kokeellaan, kuinka koehenkilöt saatiin auktoriteetin käskystä toteuttamaan epäinhimillisiä tekoja (Schulman 2005, 76-77). Kokeeseen kutsutuille henkilöille oli kerrottu, että kyse on oppimisen ja muistin testaamisesta, mutta tosiasiallisesti muut ”osallistujat” olivat näyttelijöitä. Koehenkilön tuli antaa sähköiskuja ”oppilaan” tehdessä virheen, vaikka hän tiesi iskun aiheuttamasta vaarasta. Kokeen lopputuloksena oli, että suuri osa koehenkilöistä teki paineen alla

epäeettisiä tekoja. Canetti pyrkii vastaamaan Milgramin kokeesta nousevaan kysymykseen: Miten on mahdollista, että ihminen sosiaalisessa paineessa ja käskettäessä kykenee vailla ilmeisempää syyllisyydentuntoa tekemään sellaista paha, jota hän omasta vapaasta tahdostaan ei koskaan tekisi ja joka on selvästi väärin?

Hänen mukaansa tämä sisältyy käskyn olemukseen: Jokainen käsky, joka saadaan, on jotakin vierasta, joka ei kuulu kuulijan olemukseen. Käskyä noudatettaessa siitä jää noudattajaan jälki, ota, joka ei katoa ajan myötä. Koska käsky on jotakin vierasta, tekijä ei syyllistä itseään tekemästään teosta, vaan käskyn antajaa. Silti Canettin mukaan jokainen noudatettu käsky jää henkilön kannettavaksi, ja ainoa keino vapautua käskyistä on olla noudattamatta niitä. (Canetti 1960, 424 – 426.)

Mielestäni tämä liittyy hengelliseen väkivaltaan sikäli, kun on kyse rakenteellisesta väkivallasta. Rakenteellisen väkivallan ymmärtämiseksi on tarpeen ymmärtää, miten paha on osa ihmisen inhimillistä toimintaa ja miten pahaa hyväksytään ja toteutetaan yhteisöissä ja rakenteissa. Nämä esimerkit havainnollistavat sitä, että vaikka toiminta olisi objektiivisesti arvioituna selvästi väärin, auktoriteettia on vaikea käydä uhmaamaan. Tämä pätee sekä profaanissa (maallisessa) että uskonnollisessa yhteisössä, vaikka voisi ajatella, että se uskonnollisessa yhteisössä vielä korostuu, sillä johtajalla ajatellaan usein olevan korkeampaa tietämystä ja jopa jumalallista arvovaltaa.

Kriittisintä on, jos yhteisö sokaistuu siten omalle pahuudelleen, jolloin se ei pysty käsittelemään sitä.

Vaarallisin on se paha, joka ei vain naamioitu hyväksi, vaan kuvittelee itsekkin itsensä hyväksi. Siksi on syytä olla varuillaan,

kun yksilöt tai ryhmät – mistä tahansa ylevistäkin syistä – uskovat olevansa vain hyviä ja tietävänsä myös sen, mikä on toisille parhaaksi. Historian pahimmat julmuudet ovat syntyneet tämänkaltaisista asetelmista, olipa kyseessä sitten poliittinen, uskonnollinen, kulttuurinen tai psykologinen julmuus. (Martti Lindqvist 2002, 178.)

2.2 Yhteisöistä

Jokainen yhteisö luo oman normistonsa ja omat käsitteensä. Tähän liittyy sosialisatian käsite: jokainen yksilö sosiaalistuu osaksi yhteisöä omaksuen yhteisön normit ja sen käsityksen maailmasta (esim. Berger&Luckmann 1994, 147 – 156). Yhteistä kuvaa maailmasta pidetään yllä, ja pitääkseen yllä kuvaa todellisuudesta yksilö tarvitsee muita samoin ajattelevia. Moniarvoisessa yhteiskunnassa, jollaisia useimmat modernit (ja postmodernit) yhteiskunnat ovat, on olemassa ydinuniversumi, joka on kaikille yhteinen, sekä erilaisia osauniversumeita, joilla on erilaisia ideologisia funktioita.

Berger ja Luckmann (1994) esittelevät esimerkin intellektuelista, jonka näkemykset poikkeavat selvästi ”virallisista” näkemyksistä. He määrittelevät intellektuellin asiantuntijaksi, jonka asiantuntemusta yhteiskunta ei halua käyttää hyväksi. Intellektuelli voi ryhtyä vallankumoukseen tai vetäytyä älykköjen alayhteisöön, joka ”voi toimia emotionaalisenä turvapaikkana ja (mikä vielä tärkeämpää) hänen poikkeavien todellisuuden määritelmiensä objektivoitumisen sosiaalisena perustana (Berger&Luckmann 1966, 144).” Tämä tarve olla yhteydessä muihin samoin ajatteleviin, jotta yksilön olisi mahdollista ylläpitää omia, poikkeavia uskomuksiaan, pätee hyvin myös uskonnollisista syistä eristäytyviin yhteisöihin. Kirjoittavat to-

teavatkin, että uskonnollista lahkoa voidaan pitää tämän-
tyyppisten alayhteisöjen perustyyppinä.

Ajatuksen todellisuuden objektiivisesta rakentumisesta voisi
kääntää siten, että uskonnollisessa yhteisössä aluksi yhteisön
kannasta poikkeavat ajatukset muovautuvat helposti yhteisön
linjan mukaiseksi. Näin käy helposti varsinkin silloin, kun yh-
teisö rajoittaa kontakteja ulkopuolisiin tahoihin. Yhteisön ul-
kopuolisia tahoja voidaan pitää epäluotettavina informaation
lähteinä ja jopa demonisoituna (Ruoho 2010, 62). Yhden jä-
senen on vaikea ylläpitää yleisestä linjasta poikkeavia käsityk-
siä yksin, kun niiden todenperäisyys kyseenalaistuu voimak-
kaasti.

Tämä sisäänpäin kääntyminen on luultavasti yhteydessä myös
aiemmin mainittuun sokeutumiseen yhteisön omalle pahuu-
delle. Kun todellisuuskuva muodostuu ryhmän sisällä, sen jä-
senille muodostuu yhtäläinen kuva todellisuudesta. Yhteisös-
sä muodostuneita käsityksiä pidetään siis oikeutettuina ja to-
denmukaisina. Tätä todenmukaisuuden vaikutelmaa voidaan
yrittää pitää yllä kovinkin tiukasti. Ryhmän sisältä nouseva kri-
tiikki voidaan pyrkiä vaientamaan voimakeinoin (Valkila,
2010). Usein tiukkojen uskonnollisten yhteisöiden maailman-
kuva on muotoutunut mustavalkoiseksi ja auktoriteettihenki-
löllä on paljon vaikutusvaltaa jäsenten elämään.

Yhteisön sisältä sen kummallisuuksia, kuten kontrollointia, voi
olla vaikea havaita, kun taas ulkopuolinen havaitsisi toimin-
nassa puutteita ja virheitä, joita yhteisön sisällä oleva ei voi
tunnistaa. Kuten Hannu Lauerma ilmaisee tämän: ”Ei näe
metsää puilta” (Hannu Lauerma tietää huijarin tuntomerkit
2010). Koska yhteisössä olevan kuva maailmasta on yhteisön
jäsenten mielestä todenmukainen ja ulkopuolisen virheelli-

nen, ulkopuolelta tulevaa kritiikkiä on myös vaikea ottaa huomioon ja hyödyntää. Tällöin yhteisöt jäävät myös vaille apua ongelmiansa kanssa, joita he eivät omin keinoin kykene ratkaisemaan. Myös tämän vuoksi ulkopuolisen tuki voi olla tärkeää erityisesti siinä irtautumisvaiheessa, jossa jäsenen siinä henastinen todellisuuskuva järkkyy (Sulander 2003, 49 – 51).

2.3 Uskonnosta

Huolimatta tieteellisen ajattelun kehityksestä emme ole saavuttaneet tilaa, jossa uskonto ja hengellisyys olisivat menettäneet merkitystään. Uskonto tarjoaa selityksiä ja maailmankuvaa, jollaisia tiede ei kykene tarjoamaan yksinkertaisesti siitä syystä, että se lähtökohtaisesti tarkastelee maailmankaikkeutta eri näkökulmasta ja vastaa eri kysymykseen kuin uskonto. Korkeintaan taide pystyy lähestymään olemuksellaan jotakin sellaista, joka lähenee hengellistä, joka vie ihmisen arjen ulottumattomiin ja yhdistää yksilöt hetkeksi toisiinsa ja johonkin, jota taiteella ilmaistaan. Uskonnollinen maailmankuva tuo parhaimmillaan toivoa ja luottamusta vaikeuksista selviämiseen, ja uskonnollinen yhteisö luo puitteet oman hengellisyyden toteuttamiseen ja uskomusten ylläpitämiseen, toivon kannatteluun ja toimii tärkeänä sosiaalisena verkostona.

Uskonnollisista yhteisöistä tekee erityisiä se, että niillä voidaan ajatella olevan erityistä jumalallista arvovaltaa, jota voi olla vaikea kyseenalaistaa. Niiden toiminnalla voidaan nähdä olevan jumalallinen oikeutus, vaikka toiminta jossain tilanteessa saattaakin olla haavoittavaa tai vallan väärinkäyttöä. Tämä tuo erityisiä piirteitä niissä tapahtuvaan valtaan, vallankäyttöön ja auktoriteettien asemaan. Hengellinen ulottuvuus

väkivaltaan vaikuttaisi syntyvän erityisesti tavasta, jolla väkivaltaisista tekoista perustellaan. Esimerkiksi naisten asema voi yhteisössä olla alistettu, ja tätä voidaan perustella erilaisilla raamattuun nojaavilla argumenteilla.

Uskonnon ja moraalien pohdintaa ei ole tässä syytä viedä pitkälle. Tahtoisin kuitenkin hengellisen väkivallan näkökulmasta tuoda esiin seuraavan kysymyksen. Alla oleva lainaus on teoksesta *Uskonnonfilosofia* (Helenius ym. 2003):

Koska toteltavan käskyn sisältöä ei voi ymmärtää ihmisjärjellä eikä arvioida moraalien tai minkään muunkaan uskonnon ulkopuolisen näkökohdan valossa, uskonnon sisällöksi tulee lupaus tottelemisen tuottamasta siunauksesta. (Helenius ym. 2003, 409)

Erityisesti reformoidussa perinteessä on korostettu ihmisjärjen turmeltuneisuutta ja epäluotettavuutta ja uskon tärkeyttä. Koska uskontoon sisältyviä oppeja ja käskyjä ei ole mahdollista arvioida millään muilla käsitteillä kuin uskonnon omilla, käskyn kohde jää avuttomaan tilanteeseen. Uskonnollista käskyä ei voi kyseenalaistaa, eikä sitä voi arvioida muutoin kuin uskonnon itsensä sisältä. Käytössä olevat käsitteet ovat pitkälti uskonnollisten auktoriteettien määriteltävissä, ja tällöin vaarana on, että nämä auktoriteetit tietoisesti tai tiedostamattaan muovaavat käsitteitä siten, että ajavat samalla omaa etuaan.

Hannu Lauerma (2010) käsittelee tätä radiohaastattelussa, jossa hän kertoo Yle TV1:llä näytetystä sarjasta *Pimeän puolella*. Usko auktoriteettien hyväntahtoisuuteen voi olla suuri, jolloin vallitsevan kulttuurin kyseenalaistaminen vaikeutuu entisestään. Lauerma käsittelee uskonnollisissa yhteisöissä tapahtuvaa hengellistä väkivaltaa tietoisena pahantekona, jo-

ta hän nimittää huijaamiseksi. Sikäli lähestymistapa poikkeaa tämän tutkimuksen lähtökohdista, että ymmärrän hengellisen väkivallan koko yhteisön asiana, rakenteisiin kuuluvana ja niissä toteutuvana ilmiönä, kuten olen jo aiemmin maininnut. Huolimatta erilaisesta lähtökohdasta Lauerma näkemykset silti sopivat mielestäni mainittavaksi tässä yhteydessä ja tuovat juuri sen vuoksi ehkä sopivasti eri näkökulmaa aiheeseen.

Uskonelämä on sellainen ilmiö jossa on tavattoman voimakkaita latauksia, elämää suurempia asioita, ikuisuuskysymyksiä, kokonaisia maailmankuvia. Tarjotaan pelastusta ja helpotusta aivan konkreettisiin ongelmiin ja tuskiin ja vaivoihin. Siihen perinteisesti liitetään jonkinlainen ajatus hyvyydestä ja siitä että ollaan korkeasti moraalisia. Sen takia uskonnon alue on sellainen jossa myöskin huijaaminen on valitettavasti kovin kovin helppoa. Usein on niin että kritisoijat pyritään vaientamaan sitten termeillä jotka liittyvät tähän uskonnolliseen sfääriin. (Hannu Lauerma tietää huijarin tuntomerkit.)

Hän tuo myös esiin uskon tai uskonnon mahdollisuuden edistää ja tukea ihmisen hyvinvointia ja esittää näkemyksen, jonka mukaan hengellisessä väkivallassa voi olla kyse uskonnon käyttämisestä välineenä johtajan henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamiseen vallankäytön kohteiden kustannuksella.

Valtaosa kaikesta uskosta lienee varsin tervettä siinä mielessä että se antaa rakennuspuita jonkinlaisen sellaisen maailmankuvan kokoamiseen, joka sitten kantaa varsin paljon ja palvelee sen ihmisen itsenäisyyttä ja hyvinvointia. Näissä harvinaisemmissa tapauksissa missä ihmisiä uskonnon alueella riistetään on kyse siitä, että päämäärät ovat jossakin muualla: esimerkiksi lahkon johtajien taloudellisessa hyvinvoinnissa tai pyrkimykset ovat seksuaalisia erotisoituneita tai tavoitteena

on palvella tämän lahkunjohtajan hyvin narsistisesti vääristynyttä, suurellista kuvaa itsestään... (Hannu Lauerma tietää huijarin tuntomerkit 2010)

Hieman samankaltainen ajatus sisältyy Kaisa-Elina Hotarin tekstiin. Hän erottaa toisistaan väkivaltaisen vallankäytön hengellisessä yhteisössä ja yksilön kokemuksen hengellisyydestä. Hän määrittelee hengellisen väkivallan uskonnonvapauden käsitteen kautta: hengellisillä asioilla painostaminen tai uhkailu en jätä tilaa yksilön omalle todellisuudelle ja hengellisyydelle. Omantunnonvapaus ja vapaus harjoittaa uskoa tai olla harjoittamatta sitä ovat kuitenkin jokaiselle kuuluvia perustavanlaatuisia oikeuksia, samoin kuin uskonnolliseen yhteisöön liittyminen tai liittymättä jättäminen tai eroaminen. Samoin Kukkula toteaa pro gradu -työssään uskonnollisia auktoriteettihenkilöitä käsitellessään seuraavaa:

Uskontoa voidaan käyttää vallan välineenä hyvin monenlaisissa tilanteissa, jotka eivät liity suoranaisesti uskontoon vaan auktoriteettihenkilön omiin henkilökohtaisiin päämääriin ja motiveihin (Kukkula 2007, 56).

Tällöin hengellisessä väkivallassa on kyse auktoriteettien omien päämäärien tavoittelusta vallankäytön kohteiden kustannuksella. (Hotari 2010.)

3 Hengellinen väkivalta ja muita käsitteitä

Sosiaalityössä eri väkivallan muodot esitellään usein väkivaltaympyrän avulla (Valta ja kontrolli -ympyrä). Eri väkivallan muodot saavat oman lohkonsa väkivallan ympyrässä. Hengellinen väkivalta mainitaan usein omana lohkonaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivät muut väkivallan muodot sisältyisi hengelliseen väkivaltaan. Hengellisen ulottuvuuden väkivaltaan tuo esimerkiksi Jumalan rangaistuksella pelottelu, mutta se voi periaatteessa sisältää ainesosia mistä tahansa väkivallan muodosta.

Eri kirjoittajat lähestyvät hengellisen väkivallan käsitettä eri näkökulmista. Teksteissä, joita tässä tarkastelen, on kirjeissä saatujen tietojen analysointia (Ruoho 2010), kirjallisuuskatsaus (Juutinen 1989), hengellistä väkivaltaa kokeneiden kokemusten tarkastelua, irtautumisprosessin ja autetuksi tulemisen käsittelyä (Sulander 2003), Suomen perustuslain määritelmä uskonnonvapaudesta (Suomen perustuslaki 1999), sosiaalialan näkökulmasta asiakkaan auttamiseen keskittyviä ja pahan kohtaamista käsitteleviä tekstejä (Lindquist 2002, Laitinen & Hurtig 2002, Hotari 2010) sekä vertaistukijärjestö uskontojen uhrien tuki UUT ry:n sivuilta löytyvää materiaalia (Aivopesu – vapaasta tahdosta?). Luonnollisesti eri tieteelliset lähtökohdat ja taustalle valikoidut teoriat vaikuttavat käsitteiden valintaan ja aiheen käsittelyyn.

Olen taulukoinut hengelliseen väkivaltaan liittyviä käsitteitä seuraavasti: Vasemmanpuolimaisessa sarakkeessa esittelen kirjoittajan, keskimmaisessä tämän hengellisestä väkivallasta käyttämät käsitteet. Näkökulmasta riippuen kirjoittajat käyttävät erilaisia termejä, kuten sisäistetty väkivalta, väkivallan ilmapiiri, uskonnollinen painostus ja niin edelleen. Oikeanpuo-

limaisessa sarakkeessa esittelen näkökulmaa, josta kirjoittaja
aihetta käsittelee, ja vertailen joitakin määritelmiä toisiinsa.

TAULUKKO 1. Hengellinen väkivalta ja muita käsitteitä

<p>Suomalainen tietosanakirja nro 8, 1993, 487</p>	<p>Väkivalta</p> <p>Sanakirjan mukaan väkivalta = ”etua, hyötyä tai oikeutta loukkaava voiman käyttö. Väkivalta on tavoitteista toimintaa, ja etu, hyöty ja oikeus merkitsevät esim. terveyttä, työpaikkaa, asumismahdollisuutta, omaisuutta tai äänioikeutta. ’Loukkaaminen’ tarkoittaa sitä, että menettelytapa tai tulos ei ole hyväksyttävissä tai oikeutettu. Oikeutus perustuu lainsäädäntöön, oikeuskäytäntöön ja ideologiaan tai teoreettiseen lähestymistapaan. Voiman käyttö voi pohjata lihaksistoon ja liikkeeseen, organisaatioon liittyvään auktoriteettiin, aseiden käyttöön tai esim. uhkauksin perustuvaan ’henkiseen väkivaltaan’. Kiistanalainen käsite on rauhantutkimuksen ’rakenteellinen väkivalta’, joka tarkoittaa mm. valan epätasaisesta jakautumisesta johtuvaa henkisen ja ruumiillisen toimintakyvyn vajetta.”</p>	<p>Väkivalta kuvataan tässä ”tavoitteellisena toimintana”. Sen vuoksi on ymmärrettävää, että sama määritelmä mainitsee rakenteellisen väkivallan kiistanalaisena. Toisin kuin esimerkiksi fyysisessä väkivallassa, jossa usein on eroteltavissa väkivallan tekijä ja sen kohde ja väkivaltainen käyttäytyminen on helppo havaita, rakenteellinen väkivalta piiloutuu rakenteisiin ja vastuullista on vaikea löytää. Hengellisestä väkivallasta puhuttaessa rakenteellinen tai yhteisöllinen väkivalta on keskeinen käsite, sillä yhteisön reaktioilla, hyväksynnällä ja ongelmien käsittelytaidoilla on suuri merkitys.</p>
--	---	---

Taulukko jatkuu seuraavalla sivulla.

Taulukko jatkuu edelliseltä sivulta.

<p>Sulander 2003. 23 – 27</p> <p>Pro gradu -tutkielma aiheesta Hengellä hakatut. Tutkimus hengellisen väkivallan kokemuksesta, yrityksestä päästä irti hengellisestä väkivallasta ja hengellistä väkivaltaa kärsineiden kokemuksista autetuksi tulemisesta.</p>	<p>Sulander käyttää käsitettä hengellinen väkivalta ja jaottelee sen seuraaviin alakäsitteisiin: Pelottelu, käännättäminen, syyllistäminen, eristäminen ja kontrollointi.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pelottelu on saatanalla, paholaisella tai helvettiin joutumisella pelottelua, Jumalan rangaistuksella tai saatanan valtaan joutumisella pelottelua. Pelottelussa tuonpuoleinen korostuu. - Käännättäminen on väkivaltaista käännättämistä hengelliseen liikkeeseen tai ryhmään. Käännättämistä kuvaavat sanat lievä kotirauhan häirintä, painostaminen, päällekkäyvä julistus ja hyvin päällekkäyvä pakkokäännättäminen. - Syyllistäminen: ”Syyllistämistä tulee vallan ase ja kuriin ja nöyryyteen pakottamiseksi. Ihminen kelpaa Jumalalle vain, jos hän suostuu sääntöihin, jotka taas ihmiset ovat laatineet.” Sulander viittaa tässä Drewermannin teokseen Psykoanalyysi ja moraaliteologia. - Eristäminen: Uhri on eristetty ryhmän toiminnasta tai uskon yhteisöstä. Uhri ei ole saanut osallistua haluamaansa toimintaan tai häntä on vältelty. Esimerkkinä tästä Sulander mainitsee naispappeuden ja tässä sekä naispappien että naispappeuden vastustajat eristämisen kohteina. - Kontrollointi: Ajattelun ja käyttäytymisen kontrollointia. Yhteisö määrittelee jäsenelleen tarkat ja tiukat säännöt, joiden mukaan 	<p>Sulander keräsi työtään varten aineistoa henkilöiltä, jotka olivat kokeneet hengellistä väkivaltaa. Hänen mainitsemansa tavat, joilla hengellistä väkivaltaa voidaan toteuttaa (pelottelu, syyllistäminen, eristäminen ja kontrollointi) eivät nimenomaisesti liity hengelliseen väkivaltaan, vaan ne mainitaan esimerkiksi väkivallan ympyrässä omina väkivallan muotoinaan. Toki näihin, kuten fyysiseen väkivaltaan, voi liittyä hengellinen ulottuvuus ja väkivaltaisia tekoja voidaan perustella hengellisin motiiveihin. Sulanderin mainitsemassa esimerkeissä tulee esiin tämä uskonnon näkökulma, kuten syyllistämässä se, että sääntöjä perustellaan sillä, että Jumala vaatii niiden toteuttamista. Käännättäminen siinä systemaattisuudessaan, jollaisena sitä uskonnollisissa yhteisöissä esiintyy, sen sijaan liittyy nimenomaan uskontoihin.</p> <p>Määritelmän perustana ovat hengellistä väkivaltaa kokeneiden kirjeet, ja ehkä sen vuoksi Sulander ennemmin kuvailee, millä tavoin informantit ovat kuvanneet kokeneensa väkivaltaa sen sijaan, että olisi pyrkinyt tiivistämään ilmiön yhteen tarkkaan määritelmään. Kontrol-</p>
---	---	--

<p>Sulander 2003, 4.</p>	<p>tulee elää. Sääntöjen noudattamista saattavat valvoa muut ryhmän jäsenet. Nämä raportoivat johtajille, jotka päättävät sanktioista. ”Epäaidon ja neuroottisen uskon tunnuspiirteinä pidetään sääntöjen ja rajoitusten asettamista. Kun uskonyhteisö eristyy ja julistaa ulkopuolisen maailman pahaksi maailmaksi, voidaan olettaa, että ollaan tekemisissä epäaidon uskonnollisuuden kanssa.” Sulander viittaa tässä Zijlstran tutkimukseen Kohti kokonaista ihmistä. Pastoraalipsykologian käsikirja.</p> <p>Valta ja väkivalta</p> <p>Sulander viittaa Laakso-Tirrosen tutkimukseen, jossa tämä tutki pro gradu -työssään uskonnollisesta yhteisöstä irtautumista ja pyrki ymmärtämään hengellisen väkivallan rakennetta irtautumisprosessin aikana. Laakso-Tirrosen mukaan vallankäyttö muuttuu väkivallaksi silloin, kun valtaa käyttävä pelkää valtansa menettämistä.</p>	<p>lia käsittelee yksityiskohtaisemmin uskontojen uhrien tuki UUT ry:n sivuilla julkaistusta artikkelista (Aivopesu – vapaasta tahdosta)? sekä Aila Ruohon pro gradu -tutkielma Päästä meidät pahasta. Hengellinen väkivalta uskonnollisissa yhteisöissä (Ruoho 2010, 23-66).</p> <p>Laakso-Tirrosen määritelmä väkivallasta on sikäli mielenkiintoinen, että se tuo esiin vallan aina olemassa olevana. Se esittää väkivallan taustalla pelon vallan menetyksestä. Tämä selittäisi, miksi osa rajoittavien ja sulkeutuneiden uskonnollisten yhteisöjen jäsenistä on tyytyväisiä tilanteeseen, pysyy yhteisössä eikä koe oloaan siellä ahdistuneeksi ja rajoitetuksi. Jos vallankäyttö muuttuu väkivallaksi vasta irtautumisprosessissa, on mahdollista, että ne, jotka eivät kritisoineet yhteisöä ovat melko tyytyväisiä jäseninä ollessaan. Toisaalta voi olla, että yhteisön jäsenet tietävät vallan muuttuvan väkivallaksi irtautumisprosessissa, jolloin väkivallan uhka on jatkuvasti olemassa. Tällaista tilannetta kuvaa esimerkiksi Hurtigin (2010) käyttämä käsite väkivallan ilmasto.</p>
<p>Juutinen 1989, 12</p> <p>Pro gradu -tutkielma aiheesta Hengellinen väkivalta. Käsit-</p>	<p>Väkivalta</p> <p>Tavallisesti väkivalta jaetaan ruumiilliseen, henkiseen ja rakenteelliseen väkivaltaan.</p>	<p>Juutisen työnsä nimensä mukaisesti määrittelee käsitteitä ja tekee kirjallisuuskatsauksen. Väkivallan määrite on työn tekoajan sikäli muuttunut, että nykyään eritel-</p>

<p>teenmäärittäminen, katsaus hengelliseen väkivaltaan kaunokirjallisuudessa ja lehdistössä sekä empiirinen kuvaus ilmiön eri ilmenemismuodoista uhrin kokemuksen perusteella.</p> <p>Juutinen 1989, 52</p>	<p>Henkinen väkivalta</p> <p>Juutinen viittaa tässä Suomen mielenterveysseuran raporttiin vuodelta 1979. Raportti jakaa karkeasti ihmisten väliset valtasuhteet aineellisiin ja sosiaalisiin. Sosiaalisten suhteiden perusta on raportin mukaan ”hyväksyvä sitoutuminen”, millä tarkoitetaan, että yksilö alistuu tai käyttää valtaa, koska hän on sitoutunut noudattamaan tiettyä sosiaalista järjestelmää. Tämä järjestelmä rakentuu vapaalle keskustelulle, ja jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa sen muovautumiseen. Valtasuhdetta ilmentävät ”keskustelu, suunniteltu yhteistoiminta sekä ihmisten henkisten resurssien hyväksikäyttö ja vapaa kehittäminen”. Raportissa myönnetään, että vaikka nämä vapaan keskustelun ja osallistumisoikeuden moraaliset periaatteet hyväksytään, sekä kansainväliset että yksilöiden väliset suhteet usein muotoutuvat vahvemman edun mukaisiksi.</p>	<p>lään enemmän erityisiä väkivallan muotoja kuten seksuaalinen hyväksikäyttö, taloudellinen hyväksikäyttö tai laiminlyönti (esim. Mitä on ikäihmisten kaltoin kohtelu). Ruumiillinen, henkinen ja rakenteellinen väkivalta laskeaan edelleen kuuluvaksi näiden muotojen joukkoon.</p> <p>Suomen mielenterveysseuran raportissa henkiselle väkivallalle annettu määritelmä pyrkii olemaan kattava, mutta se jää samalla melko epämääräiseksi. ”Aineellisesta pakottamisesta poikkeavia keinoja” on lueteltu määritelmän jälkeen, mutta nekin jäävät hyvin yleisluontoisiksi. Mitä esimerkiksi tarkoitetaan henkisen toimintakyvyn heikentämisellä? Kankealta vaikuttaa myös määritelmän loppuosa: ihminen saatetaan kykenemättömäksi noudattamaan tai vaatimaan noudatettavaksi sosiaalisiin sitoumuksiin perustuvaa järjestelmää. Onko kyky tällaisen sosiaalisiin sitoumuksiin perustuvan järjestelmän noudattamiseen mitta, jolla arvioidaan, onko väkivaltaa tapahtunut?</p> <p>Juutinen laskee hengellisen väkivallan henkisen väkivallan alakäsitteeksi. Kirkko on ilmeisesti havainnut hengellisen väkivallan olemassaolon ennen muuta yhteis-</p>
---	---	---

<p>Juutinen 1989, 68 – 69</p>	<p>Suomen mielenterveysseuran raportissa henkinen väkivalta määriteltiin seuraavasti: ”Henkiseksi väkivallaksi voidaan kutsua kaikkia niitä varsinaisesta aineellisesta pakottamisesta poikkeavia keinoja, joilla ihminen saatetaan kykenemättömäksi noudattamaan tai vaatimaan noudatettavaksi sosiaalisiin sitoumuksiin perustuvaa järjestelmää.”</p> <p>Samassa raportissa luetellaan henkisen väkivallan toteuttamistapoja seuraavasti:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) henkisen toimintakyvyn heikentäminen 2) tietoisuuden kehityksen ehkäiseminen 3) sosiaalinen hyljeksintä, häpeän, syyllisyyden ja ahdistuneisuuden tuottamus 4) uhkaavien mielikuvien käyttö, kun uhkaaja ei toteuta tai voi toteuttaa uhkaa 	<p>kuntaa, sillä Juutisen työ oli ensimmäinen käsitteitä määrittelevä aiheesta tehty tutkimus.</p> <p>Kirkon väkivaltatyöryhmän määritelmä on myös kattava ja yleislaatuinen. Juutinen itse arvioi, että uskonnollis-sävytteisen käyttäytymisen käsite on epämääräinen (Juutinen 1989, 50). Tämän määritelmän mukaan uhkauksia, pakotteita ja uhkauksia käytetään tarkoitushakuisesti toisen ihmisen elämäkatsomuksen, elämäntavan tai mielipiteen nujertamiseen. Tässä määritelmässä ei tule esiin väkivallan yhteisöllinen puoli. Ruoho (2010, 89) kirjoittaa, kuinka uskonnolliset käskyt voivat naamioida yleiseksi mielipiteeksi tai terveeksi järjeksi. Henkilöä ei usein myöskään suoraan kielletä tekemästä jotain, vaan opetetaan asiat, joita uskova ”haluaa tehdä”. Kontrollointi on hyvin hienovaraista ja sitä voidaan pitää huolehtimisena ja välittämisenä (Ruoho 2010, 86). Kun tiettyä auktoriteettia ei ole, vaan yleinen mielipide syntyy joukossa, ei varmaankaan voida puhua tarkoituksellisesta nujertamisesta.</p>
<p>Juutinen 1989, 50</p>	<p>Hengellinen väkivalta</p> <p>Juutinen viittaa kirkon väkivaltatyöryhmän muistioon vuodelta 1985. Muistio määrittelee väkivallan seuraavasti: ”Hengellinen väkivalta voidaan katsoa sellaiseksi uskonnollis-sävytteiseksi käyttäytymiseksi, jolla pyritään murtamaan tai nujertamaan uskonnollisin uhkauksin, vaatimuksin tai pakottein toisen ihmisen elämäkatsomus, elämäntapa tai mielipide.”</p>	<p>Juutisen oma määritelmä nostaa esiin ihmisoikeudet. Tämä on oleellinen tieto mainita, samoin kuin uskon-</p>

<p>Juutinen 1989, 10</p>	<p>Juutinen muodostaa myös oman määritelmän hengellisestä väkivallasta. Hänen mukaansa se on ihmisoikeuksiin kuuluvan ajatuksen-, oman tunnon- ja uskonnonvapauden riistämistä tai rajoittamista tai henkilön henkistä alistamista uskontoon ja sen normeihin vetoamalla.</p>	<p>nonvapaus, joka kuuluu lain mukaan jokaiselle. Hengellinen väkivalta voidaan nähdä näiden oikeuksien riistämisenä. Juutinen ei kuitenkaan selvitä tarkemmin, mitä hän tarkoittaa uskontoon tai uskonnon normeihin vetoamalla. Kaiken kaikkiaan määritelmä on kuitenkin kattava.</p>
<p>Juutinen 1989, 49 – 50</p>	<p>Vallan väärinkäyttö, vahvemman etu (Tummennetut kohdat lainauksessa ovat tässä työssä lisättyjä)</p> <p>Juutinen viittaa tässä Suomen mielenterveysseuran raporttiin (1979). Raportissa ihmisten väliset valtasuhteet jaetaan karkeasti aineellisiin ja sosiaalisiin. Sosiaalisten suhteiden perusta on raportin mukaan ”hyväksyvä sitoutuminen”, millä tarkoitetaan, että yksilö alistuu tai käyttää valtaa, koska hän on sitoutunut noudattamaan tiettyä sosiaalista järjestelmää. Tämä järjestelmä rakentuu vapaalle keskustelulle, ja jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa sen muovautumiseen. Valtasuhdetta ilmentävät ”keskustelu, suunniteltu yhteistoiminta sekä ihmisten henkisten resurssien hyväksikäyttö ja vapaa kehittäminen”. Raportissa myönnetään, että vaikka nämä vapaan keskustelun ja osallistumisoikeuden moraaliset periaatteet hyväksytään, sekä kansainväliset että yksilöiden väliset suhteet usein muotoutuvat vahvemman edun mukaisiksi.</p> <p>Propaganda</p>	<p>Tämä Suomen mielenterveysseuran raportin hengellisen väkivallan taustojen esittely on mielenkiintoinen sikäli, että se pyrkii kuvaamaan yleisluontoisesti vallan rakennetta ja väkivallan sisällymistä näihin vallan rakenteisiin. Toteamus valtasuhteiden muotoutumisesta vahvemman edun mukaisiksi pitää eittämättä paikkaansa. Jo sinänsä tällaista vahvemman edun toteutumista heikkomman kustannuksella voisi pitää rakenteellisenä väkivaltana.</p> <p>Juutisen käsitteiden määrittelyosuus on laaja, ja hän määritteleeekin uskontoon liittyvien käsitteiden lisäksi myös muita aiheeseen kenties jollakin lailla liittyviä käsitteitä. Propagandan voisi ajatella olevan lievempi muoto mielenhallinnasta. Tavoitteena on tietynlainen käyttäytyminen, ja yksilöön pyritään vaikuttamaan si-</p>

<p>Juutinen 1989</p>	<p>Juutinen mainitsee työssään joitakin käsitteitä, joilla ei suoranaisesti tai ainakaan nimenomaisesti ole tekemistä uskonnon kanssa. Hän viittaa tässä teoksiin Baker's Dictionary of Christian Ethics (1973) ja Evangelical Dictionary of Theology (1984).</p> <p>Propaganda oli alun perin termi, joka koski tiedon ja opinkappaleiden välittämistä. Negatiivinen arvovaraus muodostuu silloin, kun propagandisesti, tietoisesti vedotaan ihmiseen, tämän tunteiden maksimointia ja toisaalta rationaalisuuden minimointia hyväksi käyttäen, jonkin sinänsä kannatettavan asian puolesta. Propagandistiselle metodille on ominaista esim. puolitotuusien viljeleminen tai karkea yksinkertaistaminen.</p>	<p>ten, että hän toteuttaisi haluttua toimintaa. Propaganda rajoittuu kuitenkin siihen, mistä ja millaista tietoa annetaan sen sijaan, että pyrittäisiin kontrolloimaan yksilön henkilökohtaisimpiakin asioita, kuten mielenhallinnassa pahimmillaan.</p>
<p>Hotari 2010</p> <p>Uskonnon merkitys asiakkaan kohtaamisessa. Kyseiset määritelmät löytyvät diaesityksestä, joka oli luennon pohjana</p> <p>26.11.10 Jyväskylässä järjestetyssä koulutustilaisuudessa.</p>	<p>Hengellinen väkivalta</p> <p>Hengellisen ulottuvuuden väkivaltaan tuo Hotarin mukaan hengellinen vallankäyttö, kuten hengellisillä asioilla pelottelu, uhkailu, kiristys, vaientaminen, pakottaminen, alistaminen, nöyryyttäminen.</p> <p>"Ihmisen omalle todellisuudelle ja hengellisyydelle ei anneta oikeutta."</p> <p>"Väkivaltainen teko, puhe, toiminta tai tapahtumat perustellaan tai oikeutetaan Jumalan tarkoituksella, Jumalan nimeen, tai kirkkoinstituution käytäntöjen, kuten sakramenttien, papin, saarnamiehen, miehen tai aikuisen roolilla."</p>	<p>Hotari lähestyy hengellistä väkivaltaa käytännön sosiaalityön näkökulmasta. Kyseisessä koulutustilaisuudessa esitellyssä materiaalissa hän käsitteli asiakkaan kohtaamista sosiaali- ja terveysalan työssä ja uskonnon merkitystä siinä. Hän korostaa näkemyksissään erityisesti lakia uskonnonvapaudesta ja tuo esiin hengellisen väkivallan uskonnonvapauden estäjänä tai rajoittajana.</p> <p>Hotari tekee selvän eron väkivaltaisen, uskonnollisin argumentein toimintaansa perustelevan toiminnan, ja yksilön kokeman hengellisen todellisuuden välillä. Hän</p>

	<p>Hotari viittaa tässä Farellin kirjoitukseen Sexual abuse perpetrated by Roman Catholic priests and religious sekä Nollin ja Harveyen kirjoitukseen Restorative Mediation: The Application of Restorative Justice Practice and Philosophy to Clergy Sexual Abuse Cases.</p>	<p>pohtii väkivallatonta tilaa ja niitä oikeuksia, joiden yhteisössä tulisi toteutua.</p>
<p>Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 11 §</p>	<p>Uskonnon ja omantunnon vapaus Jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus.</p> <p>Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.</p>	<p>Laki toteaa selvästi yksilön oikeudet ja velvollisuudet toisia kohtaan. Oikeuksiin sisältyy se, että muiden on saatettava ne toteutumaan eikä estettävä niiden toteutumista. Ketään ei saa pakottaa tai manipuloida uskonnolliseen toimintaan ja toisaalta jokaisen uskon ilmaisu on sallittava.</p>
<p>Lindqvist 2002, 179 Paha, ymmärtämisen rajat ja auttajan varjo. Artikkelin on julkaistu teoksessa Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä (2002), toim. Laitinen & Hurtig</p>	<p>Tummennetut kohdat lainauksessa ovat tässä työssä lisättyjä. Niiden tarkoitus on korostaa tekstistä nousevia käsitteitä.</p> <p>”On ideologioita, instituutioita ja pyrkimyksiä, jotka vilpittömästi kuvittelevat itsensä vain hyvää tarkoittaviksi ja oikeassa oleviksi, vaikka niihin liittyisi vakavaa epäoikeudenmukaisuutta, vallankäyttöä ja ihmisarvon loukkaamista - - - Siihen [systeemiin] ei liity luonnostaan mitään sellaista mekanismia, jolla se voisi hankkia pätevää tietoa itsestään ja sitä kautta arvioida ja korjata itseään. Tällaiset järjestelmät alkavat hyvin helposti hyväksikäyttää toisia.”</p> <p>Paha ei ole vain yksilön ominaisuus, vaan pahuus ilmenee myös raken-</p>	<p>Lindqvist kirjoittaa artikkelissaan auttajassa olemassa olevasta pahasta, pahan turvallisesta sijoittamisesta viholliskuviin kauas itsestä, etiikasta ja rakenteisiin sisältyvästä pahasta. Hän ei käytä sanaa väkivalta. Sen sijaan hänen käyttämiään väkivaltaa muistuttavia käsitteitä ovat vakava epäoikeudenmukaisuus, vallankäyttö ja ihmisarvon loukkaaminen, heitteillejätto sekä toisten hyväksikäyttäminen. Lindquistin kirjoitukseen sisältyy ajatus korjaamisesta: Väkivaltaan ollaan vaarassa sortua, jos omaa toimintaa ei enää osata arvioida ja korjata.</p>

	teissa ja ryhmäprosesseissa. Ihmisten maailmassa moraalinen pahuus ilmenee useimmiten epäoikeudenmukaisuutena, ihmisarvon loukkaamisena, hyväksikäyttönä tai heitteillejättönä.	Lindquistin ajatuksissa on nähtävissä viitteitä rakenteellisesta väkivallasta.
Laitinen & Hurtig 2002, 194 Varjojen jäljillä. Artikkelin on julkaistu teoksessa Pahan kosketus. Ihmisyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. (2002) Kyseiset kirjoittajat toimittivat teoksen.	Järjestelmään piiloutuva paha Järjestelmän käytäntöihin ja sen rakenteisiin piiloutuva paha on usein kasvotonta, jolloin sen olemassaoloon on vaikea puuttua.	Laitinen ja Hurtig ovat kirjoittaneet päätösartikkelin toimittamaansa teoksen Pahan kosketus – ihmisyden ja auttajan varjojen jäljillä (2002). He edustavat myös näkemystä, jonka mukaan väkivalta, tai ainakin paha, on osa yhteisöjä ja niissä olevia rakenteita.
Hurtig 2010 Lapsen asema ja oikeudet uskonnollisessa yhteisössä. Kyseiset määritelmät löytyvät diaesityksestä, joka oli luennon pohjana 26.11.10 Jyväskylässä järjestetyssä koulutustilaisuudessa.	Väkivallan ilmasto Käyttäessään tätä käsitettä Hurtig tarkoittaa pelolla hallintaa, toisen kontrollointia ja uhan läsnäoloa. Väkivaltaisessa ilmastossa hyväksyttävällä puhumisella on tarkat rajat ja tavat. Sisäistetty väkivalta Väkivallan ollessa sisäistettyä fyysistä tai muuta suoraa väkivaltaa ei tarvita, ihminen oppii kontrolloimaan itse itseään, toimimaan niissä rajoissa, jotka hänelle yhteisössä voidaan sallia Tuhoava valta Vallan ollessa tuhoavaa se on estävää, rajoittavaa, ehdotonta ja usein piiloutuvaa	Hurtig on tutkinut hengellistä väkivaltaa ja erityisesti lasten asemaa ja oikeuksia uskonnollisissa yhteisöissä. Väkivallan ilmasto ja sisäistetty väkivalta ovat käsitteinä sellaisia, että ne sisältävät yhteisön. Käsite tuhoavasta vallasta muistuttaa Laakso-Tirrosen ajatusta vallasta, joka muuttuu väkivallaksi tietyllä hetkellä, johtajan pelätessä valtansa menetystä. Hurtig mainitsee vallan usein olevan piiloutuvaa: Laakso-Tirrosen mukaan se on piiloutuvaa niin kauan kuin johtajan valtaa ei kyseenalaisteta.
Uskontojen uhrien tuki UUT ry.	Henkinen kontrolli	Uskontojen uhrien tuki UUT ry on vertaistukijärjestö,

<p>Vertaistukea ja tietoa tarjoava Internet-sivusto. Aivopesu – vapaasta tahdosta?</p> <p>Uskontojen uhrien tuki UUT ry. Kun uskonnollinen yhteisö ahdistaa. 2006. DVD.</p>	<p>Henkinen kontrolli tai mielenhallinta</p> <p>Artikkelissa henkinen kontrolli jaotellaan neljään elementtiin, joita ovat</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ajattelun kontrollointi 2) tunteiden kontrollointi 3) käyttäytymisen kontrollointi ja 4) informaation valvonta. <p>Jokainen osa vaikuttaa toinen toisiinsa, koska ihminen pyrkii välttämään ristiriitaa näiden välillä (psykologian termein kognitiivista dissonanssia). Ajattelussa yksilön tulee hyväksyä ja omaksua yhteisön oppijärjestelmä. Syyllistämällä ja pelottelulla vaikutetaan tunteisiin siten, ettei yksilö jätä ryhmää tai kritisoi sitä. Käyttäytymisen kohdalla valvotaan esimerkiksi pukeutumista, syömistä ja rituaalien suorittamista. Informaatiota valvomalla varmistetaan, ettei kielteinen tieto ryhmästä tavoita sen jäseniä.</p> <p>Lähteitä artikkelin pohjalla ovat muun muassa Hassanin teos <i>Combating Cult Mind Control</i> (1988) ja Orwellin vuonna 1984 (1949).</p> <p>Mielenhallinta</p> <p>Mielenhallinta on hienovaraista suostuttelua, jolla lahkoon jäsenet saadaan käyttäytymään, tuntemaan ja ajattelemaan toivotulla tavalla. Se</p>	<p>joka järjestää tiukoista uskonnollisista yhteisöistä lähteille vertaistukitapaamisia ja tarjoaa Internet-sivuillaan tietoa hengellisestä väkivallasta.</p> <p>Henkisen kontrollin ja mielenhallinnan käsitteet ovat käytännössä samat.</p> <p>Aila Ruoho on käyttänyt pro gradu -työssään samaa jaottelua. Hän paneutuu niihin työssään syvällisemmin ja kuvaa lukuisin esimerkein, miten nämä osa-alueet hänen tutkimukseensa osallistuneiden informanttien kuvauksissa tulivat esiin.</p> <p>Tällainen kuvaus ja lähestymistapa varmaankin sopii hengellistä väkivaltaa kokeneiden tapaan käsitellä kokemuksiaan. Tällainen jaottelu avaa tapahtunutta ja antaa selkeitä termejä, joiden avulla hengellistä väkivaltaa kokenut voi tarkastella kokemuksiaan uudesta näkökulmasta.</p> <p>Sen sijaan määritelmä ei tuo esiin rakenteellista näkökulmaa tai valtasuhteita. Väkivalta nähdään enemmän suorittajan ja kohteen välisenä kuin yhteisön sisäisenä</p>
---	--	---

	<p>voi sisältää muun muassa tunteiden hallintaa, ajatusten hallintaa, käytäytymisen hallintaa ja tiedonsaannin hallintaa.</p>	<p>asiana. Tämä on varmaankin luonnollista, kun ottaa huomioon järjestön taustan ja tarkoituksen ja sen, että sen toimintaan osallistuvat poikkeuksetta kokevat itsensä väkivallan kohteiksi, jolloin jaottelu tekijään ja kohteeseen on helppo tehdä.</p>
<p>Kukkula 2007, 13. Pro gradu työ aiheesta Mikä tekee uskonnosta painostavan? Tutkimus uskonnollisen painostuksen kokemuksesta kokijan näkökulmasta</p> <p>Kukkula 2007, 133</p>	<p>Uskonnollinen painostus</p> <p>”Uskonnollinen painostus on sellaista uskonnollisesti perusteltua käytäytymistä, jolla pyritään murtamaan tai nujertamaan uskonnollisin uhkauksin tai vaatimuksin tai uskonnollisesti perusteltuja fyysisiä tai taloudellisia pakotteita käyttäen toisen ihmisen elämäntapa tai mielipide.”</p> <p>Kukkula viittaa tässä Eija Niemisen pro gradu työhön aiheesta Uskonnon Uhrin ja uskonnollisen painostuksen kokemus. Uskonnollinen painostus-ilmiön kartoitusta uhrin kokemukseen perustuvan tapaustutkimuksen avulla (1990).</p> <p>Kukkulan mukaan auktoriteetin valta määrittää tulkintoja ja oppia teki yhteisöstä painostavan. Kerätyssä aineistossa korostui uskonnollisen auktoriteetin valta määrittelijänä ja opin tulkitsijana. Auktoriteetti oikeutti valtaansa esimerkiksi Raamattuun vetoamalla. Tällöin hengellisen väkivallan aiheuttajia eivät ole yhteisöt, opit, säännöt tai moraali, vaan syynä on yksittäinen ihminen tai ihmiset.</p>	<p>Kukkula on tutkinut pro gradu -työssään uskonnollisen painostuksen kokemusta. Tämä alun perin Niemisen tekstistä löytyvä painostuksen määritelmä ottaa huomioon myös fyysisen vallankäytön, mistä Kukkula sitä työssään kehuu. Uskonnollista painostusta fyysisestä väkivallasta tai taloudellisista pakotteista tulee, kun ne perustellaan uskonnollisilla syillä, esimerkiksi Jumalan tahdolla.</p> <p>Kukkula käsittää hengellisen väkivallan auktoriteetti-henkilön käyttämisenä valtaansa väärin. Tämä vallan väärinkäyttö ja painostus voi hänen mukaansa olla tiedostettua tai tiedostamatonta. Hänen mukaansa syynä painostuksen tai väkivallan kokemukseen on yksittäinen ihminen tai ihmiset. Kysymykseksi jää kuitenkin, kuinka yhtä ihmistä voidaan pitää vastuullisena teostaan, jos hän ei ymmärrä toimivansa väärin? Entä ”anonyymi auktoriteetti”, johon Ruoho viittaa (Ruoho 2010, 89),</p>

		<p>jossa auktoriteetti ei ole yksittäinen henkilö, vaan koko yhteisö vaikuttaa yleisesti hyväksytyyn ajattelutavan syntyyn? Yksilöiden välinen väkivalta tuskin selittää koko väkivallan vyyhtiä. Merkitystä on myös sillä, kuinka ympärillä oleva yhteisö reagoi tapahtuneeseen (Hurtig 2010).</p> <p>Ruoho (2010) esittää vastakkaisen näkemyksen, jossa ainakin osa hengellisestä väkivallasta johtuu yksiselitteisesti oppikysymyksistä. Tätä näkemystä edustavat myös Marianne Jansson ja Riitta Lemmetyinen, jotka ovat tutkineet Mariasisarkunnan oppia (Jansson, M. & Lemmetyinen, R. 1977, 226-229).</p>
<p>Ruoho 2010, 7.</p>	<p>Terve usko/uskonto</p> <p>Terve usko ei ole manipuloivaa eikä ohjelmoi yhteisön jäseniä toimimaan valmiiden kaavojen mukaan. Se ei saa olla ulkoa opittua uskonnollisten vallanpitäjien sanelemaa oppi-rakennelmaa, pakko-suorituksia tai sokeaa hyppäämistä pahalta tuntuvaan tilanteeseen. Uskonnollisen yhteisön jäsenen on saatava vapaasti etsiä ja löytää, kysellä ja kyseenalaistaa. Aidon uskonnollisen kokemuksen tulee saada syntyä spontaanisti ilman ulkopuolista ohjausta tai painostusta.</p>	<p>Ruoho tarkastelee hengellistä väkivaltaa selvästi eri näkökulmasta kuin muut tässä esitellyt kirjoittajat. Hän lähestyy hengellistä väkivaltaa eniten oppikysymyksiin liittyvänä, mihin viittaavat myös käsitteet ”sairas” ja ”terve” uskonto. Tarkkoja määritelmiä näille käsitteille Ruoho ei esittele, vaan luettelee sen sijaan eri esimerkkejä siitä, miten uskonnon sairaus voi ilmetä. Näissä piirteissä korostuu yksilön kokemus ja oikeus olla epävarma ja kyseenalaistaa. Yksilöllinen toiminta ja ajattelu on toivottavaa, toisin kuin sairaassa uskonnossa, jossa</p>

<p>Ruoho 2010, 105</p>	<p>Sairas usko/uskonto</p> <p>Sairaassa uskonnossa yksilöllisyys on negatiivista ja ei toivottua, ihanteena pidetään täydellistä yhdenmukaisuutta. Ruoho viittaa tässä Hassanin teokseen <i>Combatting Cult Mind Control</i> (1988).</p> <p>Ruohon mukaan osa hengellisestä väkivallasta johtuu yksiselitteisesti oppikysymyksistä.</p>	<p>ihanteena pidetään täydellistä yhdenmukaisuutta.</p> <p>Ruoho on käsitellyt työssään lukuisia esimerkkejä siitä, minkälaiset opit ja käsitykset voivat johtaa väkivaltaan. Ruohon mukaan kontrollia harjoittavat yhteisöt ovat keskittyneet muihin päämääriin ja auktoriteettien ja yhteisön hyväksynnän etsintään. Jäsenet alistuvat siihen, että yhteisöllä on valta päättää pelastuksesta tai sen epäämisestä. Tällöin ne antavat yhteisölle ja sitä johtavalle auktoriteetille Jumalan aseman. Tällöin kristinuskon keskeinen sanoma armosta ja anteeksiannosta vääristyy.</p>
------------------------	--	---

4 Hengellisen väkivallan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalan työssä

Väkivaltaan on mahdollista puuttua. Väkivaltaa kokeneiden kannalta oleellista on saada valta oman elämän hallinnasta omiin käsiin: sosiaalialalla tästä käytetään käsitettä valtaistaminen (empowerment). Yksi työni tavoitteista oli tarjota sosiaali- ja terveysalalla työskenteleville tietoa hengellisestä väkivallasta, jotta sen tunnistaminen ja asiakkaan valtaistaminen oman elämän hallintaan olisi mahdollista. Tämän tavoitteen vuoksi olen lisännyt työhöni osion, jossa esittelen joitakin näkökulmia näiden alojen työntekijöille. Mikko Sulanderin (2003) pro gradu -tutkielma sisältää joitakin tärkeitä lähtökohtia omalle työlleni, kuten ammattilaisten ilmeisen suuri tietämättömyys aihetta kohtaan, sekä tarjoaa mielestäni oleellista tietoa sosiaali- ja terveysalan työntekijöille, jotka kohtaavat työssään hengellistä väkivaltaa. Esittelen tässä auttajatahon kannalta oleellisimpia pro gradu -tutkielmassa esiintulleita seikkoja.

Mikko Sulander (2003) käsittelee uskonnollista painostusta ja siitä selviämistä. Hän keräsi tutkielmaansa varten kirjeitä, joissa painostusta kokeneet kertoivat kokemuksistaan. Sulander jakaa informanttien kuvausten perusteella selviytymiskeinot kolmeen ryhmään: Ensimmäinen näistä on sietää hengellistä väkivaltaa esimerkiksi perheen koossa pysymisen vuoksi. Toinen tapa on pyrkiä muuttamaan ahdistavaa hengellistä yhteisöä. Kolmas ja viimeinen on lähteä yhteisöstä. Irtaantumiskertomuksista on löydettävissä yhtäläisyyksiä, mutta myös eroja. Tämän tutkimuksen mukaan nimenomaan irtaantumis-

vaihe oli se vaihe, jossa useimmiten haettiin apua ulkopuoliselta taholta.

Monet Sulanderille kirjoittaneista hengellisen väkivallan uhreista olivat hakeneet tilanteeseensa apua ulkopuoliselta taholta. Auttaja oli voinut olla perheenjäsen, ystävä, seurakunnan työntekijä, terapeutti tai muu henkilö. Apua ulkopuoliselta taholta oli tutkimuksessa haettu etenkin yhteisöstä irtautumisvaiheessa ja sen jälkeen. Apua on haettu myös useammasta paikasta yhtä aikaa. Kaikki eivät tarvinneet ulkopuolista apua ja osa ei halusta huolimatta tullut autetuksi: Aina avusta ei ole koettu olevan hyötyä, sitä ei ole uskallettu hakea tai sitä ei ole löydetty yrityksistä huolimatta. Sulanderin mukaan henkilöt ja tahot, joista apua ahdistuksissa yleensä haetaan, ovat varsin tietämättömiä hengellisestä väkivallasta. Jopa 85% terapeuteista ei tiedä, millaista prosessia ihminen käy läpi pyrkiessään selviytymään ahdistavasta uskonnollisuudesta. Koska tietoa ei ole ollut, on tapausta diagnosoitu usein varsin virheellisesti, jopa skitsofreniaksi. Myös Pirkko Lahti kyseenalaistaa ammattilaisten kykyä auttaa hengellistä väkivaltaa kokeneita. (Sulander 2003, 49 – 51. Lahti 1995, 17)

Tärkeämpää kuin henkilön asema on Sulanderin mukaan auttajan suhtautuminen, ymmärrys tilanteesta ja autettavan tarpeiden kuunteleminen – vaikeneminen tai aiheesta puhuminen uhrin toiveiden mukaan. Psykologien tai psykiatrien kohdalla samoin kuin muiden kohdalla on tärkeää, että auttaja on tietoinen omasta hengellisistä, eettisistä ja eksistentiaalisista mielipiteistään ja pidettävä ne erossa terapiaprosessista eikä missään nimessä tuputettava omia näkemyksiään potilaalleen. Sen sijaan potilaan pohdiskelu näiltä alueilta on sallittava. Seurakunnan sielunhoito voi tarjota apua hengellistä väkivaltaa kokeneelle, mutta tällöin on hyvin tärkeää olla tuput-

tamatta omaa uskoaan autettavalle. Apua ovat tuoneet myös hiljaisuuden retriitit. Edellisiä myötäillen myöskään perheen apu ei ole saanut olla painostavaa tai syyllistävää. Samoin ystävä ei ole saanut alkaa ohjailla käyttäytymistä, vaan parasta apua on ollut uhrin tunteiden ja ajatusten kuuntelu ja niiden kestäminen.

Kontrolloiduksi tullee on erittäin tärkeää kokea itse hallitsevansa tilannetta, ettei kokemus väkivallasta ja ohjailusta toistu. Kaikessa tuessa on tärkeää, että hengellistä väkivaltaa kokeneelle annetaan tilaa uskoa, vaikka hän olisi eronnut uskonnollisesta liikkeestä tai muutoin kyseenalaistaisi yhteisön tapoja ja kulttuuria. On muistettava, ettei yksilö välttämättä täysin hylkää uskoaan ja maailmankuvaansa siksi, että on tullut uskoa tunnustavan yhteisön tai yksittäisen auktoriteettihenkilön pahoinpitelemäksi. Vertaistuki voi tarjota toimivaa apua, sillä toinen saman kokenut ymmärtää oman kokemuksensa. Silti vertaistuenkin osalta tulee kiinnittää huomiota siihen, ettei jokainen käsittele tilannettaan samalla tavalla tai vaikkapa päädy ateistiksi.

Edellä kertomaani pohjaten ja halusta lisätä auttajatahojen ja ammattilaisten tietämystä aiheesta järjestin 26.11.2010 koulutustilaisuuden, jonka suunnittelua ja toteutusta sekä saamaani palautetta olen kuvannut seuraavassa luvussa.

5 Koulutustilaisuuden toteuttaminen

5.1 Suunnitteluvaihe

Aloin hahmotella työni aihetta vuoden 2009 loppupuolella. Kuulin Uskontojen uhrien tuki UUT ry:n toiminnasta, otin heihin yhteyttä ja aloin suunnitella työn toteutusta yhteistyössä järjestön puheenjohtajan Joni Valkilan kanssa. Alusta saakka minulle oli selvää, että käyttäisin hyväkseni opinnäytetyön vapautta sisällyttää työhön toiminnallinen osuus. Alun perin pohdin kahta vaihtoehtoa, joista valitsin toteutettavaksi koulutustilaisuuden. Toinen vaihtoehto olisi ollut järjestää vertaistukitapaaminen, mutta päädyin ensimmäiseen sen vuoksi, että arvioin sen onnistumisen todennäköisyyden suuremmaksi. Vertaistukitoiminta Jyväskylässä olisi pitänyt aloittaa alusta, se olisi ollut henkisesti raskasta, ja siihen osallistujia olisi voinut olla vaikea löytää aiheen arkuuden vuoksi. Koulutustilaisuus toteutuksena oli avoimempi eikä sinne tuloon olisi suurta kynnystä. Arvioin tavoitteeni tiedon lisääntymisestä sosiaali- ja terveysalalla toteutuvan paremmin ja samalla koulutustilaisuuden mahdollisesti auttavan jotakuta käsittelemään omia väkivallan kokemuksista.

Vuoden 2010 alussa kävin tutustumassa Uskontojen uhrien tuki UUT ry:n vertaistukitoimintaan. Olin tuolloin myös yhteydessä Helsingin yliopistolla työskentelevään tutkijatohtori Johanna Hurtigiin ja hänen kollegaansa tutkija Kaisa-Elina Hottariin, ja kävin esittelemässä aihettani ja haastattelemassa Hottaria Tampereella. Tapaamisen perusteella hahmottelin aihettani ja rajasin sitä, ja päädyin näkökulmaan, jossa esittelen ja analysoin joitakin tutkijoiden käytössä olevia käsitteitä. Sain

myös sellaisia näkökulmia työhöni, joita en ollut tullut ensin ajatelleeksi, esimerkiksi miten väkivallan käsitteen voisi kääntää toisin päin: Mitä on uskonnonvapaus ja mitä ovat ne oikeudet ja vapaudet, joita yksilölle kuuluu, ja kuinka ne voisivat toteutua uskonnollisen yhteisön sisällä? Kuinka yhteisö voisi edistää näiden oikeuksien toteutumista? Millainen on väkivallaton tila?

Tapasin myös opinnäytetyöni ohjaajia Tuija Ketolaa ja Marja-Liisa Kokkoa. Tässä vaiheessa aloin suunnitella seminaarin toteutusta käytännössä. Keskustelin ohjaajieni kanssa, hahmottelin aiheitani käytännön sosiaalityön näkökulmasta ja hain mahdollisuutta järjestää koulutustilaisuus virallisesti Jyväskylän ammattikorkeakoulun koulutuksena. Tähän olin kuitenkin liian myöhään liikkeellä, ja aloin etsiä mahdollisuutta varata tarkoitukseen jokin muu tila esimerkiksi kirjastolta ja järjestää koulutustilaisuus itsenäisesti ilman ammattikorkeakoulun tukea. Samaan aikaan tutustuin aiheita käsittelevään kirjallisuuteen.

Kesän 2010 lopussa pohdin hetken koulutustilaisuuden muuttamista toisenlaiseksi toiminnalliseksi työksi, ja laadin erilaisista vaihtoehtoista suunnitelmat, johon olin kirjannut kunkin hyviä ja huonoja puolia sekä arvioinut ajankäyttöä, budjettia ja oppimisen näkökulmaa. Päädyin pysyttelemään alkuperäisessä suunnitelmassa, ja aloin toteuttaa käytännön järjestelyjä. Syyskuun aikana sain vahvistuksen kahden puhujan osallistumisesta, ja muutamaa viikkoa myöhemmin myös kolmannen puhujan osallistuminen varmistui. Puhujat löytyivät yhteysien avulla, jotka jo olivat olemassa oltuani alkuvuodesta yhteydessä Johanna Hurtigiin ja Kaisa-Elina Hotariin sekä yhteistyöstäni UUT ry:n kanssa, mitä kautta puhujaksi tuli järjes-

tön puheenjohtaja Joni Valkila. Puhujat olivat aiheen asiantuntijoita ja korkeatasoisia, mikä loi hyvät edellytykset tilaisuuden onnistumiselle.

Oltuani yhteydessä Jyväskylän ammattikorkeakoulun hyvinvointiyksikön yksikön johtajaan Eila Latvalaan lupa pitää seminaari ammattikorkeakoulun tiloissa myönnettiin. Lisäksi minulle tarjottiin apua mainosten tekemisessä ja niiden lähettämässä hyvinvointiyksikön yhteistyötahoille. Tilaksi valittiin Jyväskylän ammattikorkeakoulun IT-Dynamon auditorion sen hyvän sijainnin vuoksi: Rautatieasema ja matkakeskus sijaitsevat aivan lähimaastossa, joten paikalle olisi helppo tulla. Ajankohdaksi valittiin klo 16.30, jotta kynnys osallistumiseen olisi mahdollisimman pieni. Jos töiden jälkeen on käytävä kotona, motivaatio osallistumiseen ei välttämättä ole riittävän suuri, kun taas tähän aikaan sinne voi suunnata suoraan töistä.

Mainosten teko tapahtui ammattikorkeakoulun viestintävastavaan Paula Pasasen avulla. Muutamaa viikkoa ennen tapahtumaa aiheesta tehtiin lehdistötiedote ja mainoksia lähti ammattikorkeakoulun sisäisessä mainonnassa, Uskonnon uhrien tuki UUT ry:n uutiskirjeissä, muutamille Internetin uskonnollisista yhteisöistä lähteneiden vertaistukisivustoille, Jyväskylän kaupunkiseurakunnalle, helluntaiseurakunnan sähköpostilistalle, vapaaseurakunnalle, sosiaalialan ammattijärjestö Talentialle ja Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan JYY:n lehteen. Lisäksi mainoksia tapahtumasta levisi ilmoitustauluille yliopistolla ja kaupunginkirjastolla.

Tapahtuma oli tarkoitus myös videoida, jotta tilaisuutta voisivat jälkeenpäin seurata myös ne, jotka ovat aiheesta kiinnostuneita mutta jostakin syystä eivät päässeet paikalle. Kuulin

ennen tilaisuutta ja sen jälkeen harmitteluja ajankohdasta ja siitä, ettei paikalle päästy. Näiden henkilöiden tutustuminen aiheeseen on mahdollista videoinnin ansiosta jälkeinpäin. Lisäksi tällainen toteutustapa sopii nykypäivän viestintään ja tuo mahdollisuuden käyttää aineisto esimerkiksi tutkimusmateriaalina. Sain paikalle tuntemani kuvaajan, joka lupasi olla käytettävissä.

Harkitsin kahvitarjoilun järjestämistä seminaarin aluksi tai loppuksi, mutta sponsorin puutteessa tällainen järjestely olisi tullut liian kalliiksi. Olin päätenyt olemaan vaatimatta ilmoittautumista, jotta osallistuminen olisi mahdollisimman helppoa ja lisäksi siksi, ettei itselläni tehdessäni työtä yksin olisi ollut resursseja kirjata ylös ilmoittautumisia. Arvioin saapuvien ihmisten määräksi 40-60 henkeä, vaikka tällainen arvio oli sinänsä tarpeeton, kun osallistujamäärää ei tarvinnut tietää esimerkiksi kahvitusta varten, eikä sillä ollut merkitystä tilan valinnassa. Varattuun auditorioon mahtuu 209 henkilöä, ja osallistujamäärän jäädessä pieneksi tapahtuma pidettäisiin edelleen auditoriossa.

5.2 Toteutusvaihe

Koulutustilaisuus järjestettiin 26.11.10 klo 16.30-18.30. Ajankohta ei ollut ihanteellinen, muttei ilmeisesti kuitenkaan ylityspääsemätönkään, sillä paikalle saapui runsaat 60 henkeä. Arvioni osallistujamääräksi toteutui ja jopa hieman ylittyi. Tilaisuuden kulku sujui suunnitellusti. Aloitin tilaisuuden lyhyellä johdannolla ja juonnolla. Sisällytin puheenvuorooni musiikkiesityksen, jossa soitin ja lauloin Yoavin sävelmän Angel and the Animal. Tämän jälkeen puhujat seurasivat toistaan. Jokaiselle oli varattu yhteensä 30 minuuttia, johon sisältyi jokaisen

puheenvuoron lopussa hieman aikaa kysymyksille ja keskustelulle. Keskustelulle oli lisäksi lopussa aikaa noin vartti.

Puheenvuorot muodostivat hyvän kokonaisuuden, jossa hengellistä väkivaltaa tarkasteltiin ilmiönä eri näkökulmista. Uskontojen uhrien tuki UUT ry:n edustaja Joni Valkila käsitteli järjestönsä toimintaa ja esitteli joitakin esimerkkejä siitä, miten hengellinen väkivalta voi ilmetä. Tämä toi sopivasti konkretiaa alkuun ja auttoi luultavasti sellaisia henkilöitä hahmottamaan, mistä on kyse, joille aihe oli vieras ennestään. Toinen puheenvuoro, Johanna Hurtigin pitämä, käsitteli lapsen asemaa ja oikeuksia uskonnollisessa yhteisössä. Aihe on noussut ajankohtaisista teemoista, erityisesti lasten hyväksikäyttöpauksista, joita uskonnollisissa yhteisöissä niin Suomessa kuin ulkomailla on ollut esillä. Ajankohtaisuutensa ja puhuttavuutensa vuoksi aihe oli hyvin mielenkiintoinen ja toi oman näkökulmansa koulutustilaisuuteen. Kolmas puheenvuoro, Kaisa-Elina Hotarin pitämä, käsitteli uskonnon merkitystä asiakkaan kohtaamisessa. Hän toi esiin uskonnonvapauden käsitteen ja korosti erityisesti näkökulmaa, jossa hengellinen väkivalta estää uskonnonvapautta toteutumasta. Hän myös esitteli työntekijän näkökulmaa asiakkaan kohtaamisessa ja hahmotteli välineitä sen arviointiin, millainen tekijä uskonto on asiakkaan elämässä. Esimerkiksi listat hengellisyyden voimaannuttavista tekijöistä ja hengellisen väkivallan seurauksista loivat pohjaa tällaiselle arvioinnille. Lopuksi hän vielä käsitteli väkivalta-työssä jaksamista ja siihen vaikuttavia seikkoja.

Keskustelua syntyi runsaammin vasta lopussa, vaikka jokaisen puheenvuoron jälkeen mahdollisuus kysymyksiin annettiin. Kysymyksiä olisi tullut edelleen ja keskustelu olisi jatkunut, mutta lopetin tilaisuuden lähes ajallaan puoli seitsemän maisa. Keskustelussa muun muassa tuotiin esiin omia kokemuksia

hengellisestä väkivallasta ja pohdittiin kirkon diakoniatyön mahdollisuutta auttaa hengellistä väkivaltaa kokeneita sekä auttamisen oikea-aikaisuutta ja tapaa. Keskustelu vaikutti avoimelta, ja se saattoi johtua siitä, että tilaisuuteen luultavasti oli jo valikoitunut henkilöitä, jotka olivat kiinnostuneita aiheesta ja jotka suhtautuivat siihen myönteisesti. Ainakaan tilaisuudessa itsessään ei kuultu kovin kärkeviä kommentteja eikä voimakkaita reaktioita suuntaan tai toiseen ilmennyt. Toisin voi olla myös, että tällaisia mielipiteitä ei tuotu ilmi. Toisaalta haluaisin ajatella myös, että tässä kärjekkyyden puuttumisessa näkyy se, miten tilaisuuden yleinen sävy onnistui alusta loppuun pysymään neutraalina.

5.3 Palaute

Palautelomakkeita kertyi yhteensä 23 kappaletta. Lomakkeessa kysyttiin tilaisuuden tarpeellisuudesta, lisäkö tilaisuus tietoa hengellisestä väkivallasta ja onko aiheesta tarpeen järjestää koulutusta jatkossa. Lisäksi lomakkeessa oli kaksi avointa kysymystä, joissa kysyttiin tarkemmin, missä oli onnistuttu ja mitä aiheeseen liittyvää vielä olisi toivottu käsiteltävän. Loppussa oli myös tilaa vapaille kommentteille.

Tilaisuuden kokonaisarvosanaksi muodostui annetun palautteen perusteella 3,95 asteikolla 1-5. Kohtalaisia (3) oli viisi kappaletta, hyviä (4) 12 ja kiitettäviä (5) neljä. Kaksi vastaajaa ei ollut antanut kokonaisarvosanaa. Kaikki luukun ottamatta kahta en osaa sanoa -vastausta olivat sitä mieltä, että koulutustilaisuus aiheesta oli tarpeen. Neljää lukuun ottamatta kaikki olivat sitä mieltä, että koulutus aiheesta olisi tarpeen myös jatkossa. Tiedon lisäämisen suhteen vastaukset jakautuivat selvemmin. Kuusi vastaajaa kertoi, ettei tilaisuus lisän-

nyt heidän tietoaan hengellisestä väkivallasta. Kaksi vastaajaa ei osannut sanoa, ja loput 15 vastasivat tähän myönteisesti.

Erityisen mielenkiintoiseksi mainittiin muun muassa käytännön esimerkit ja esille tulleet omat kokemukset, lapsen asemaa käsitellyt osuus, väkivaltaisten yhteisöjen piirteet, ammatillinen näkökulma, kaikki, aiheen esilläolo ylipäätään, eri näkökulmat aiheeseen ja tasapuolinen ote jossa uskontoja ei mustamaalattu, mutta oltiin silti rehellisiä. Enemmän olisi toivottu käytännön esimerkkejä ja kokemuksia sekä omia kokemuksia sekä hengellisestä väkivallasta että sitä kokeneen auttamisesta. Palautteessa toivottiin konkreettisia työkaluja ja välineitä ammatilliseen kohtaamiseen. Lisäksi toivottiin hengellisen väkivallan laajempaa käsittelyä sekä hengellisyyden hyvinvointia tukevan vaikutuksen ja naisten aseman laajempaa käsittelyä. Muuten toivottiin enemmän aikaa, taukoa puheenvuorojen väliin, enemmän keskustelulle ja kahvitarjoilua.

Palautteesta nousivat esille erityisesti omat kokemukset ja käytännön esimerkit. Palautteen perusteella vaikuttaisi siltä, että tilaisuuteen osallistui henkilöitä, joilla oli henkilökohtainen tarve käsitellä aihetta ja kuulla siitä, ja jotka saattaisivat hyötyä vertaistuesta. Joissakin lomakkeissa oli mainintoja omista kokemuksista hengellisestä väkivallasta. Tällaisessa tilanteessa keskustelu on väkisinikin rajattua, vaikka tietysti osallistuminen on neutraalia ja helpompaa kuin esimerkiksi vertaistukiryhmään. Käytännön esimerkit olisivat sikäli tärkeitä myös opiskelijoille ja ammattilaisille, joilla ei ole kosketuspintaa aiheeseen, että hengellistä väkivaltaa kokeneiden kertomukset avaavat aihetta eri tavalla kuin teoreettiset luennot. Toinen esille noussut aihe oli ajankäyttö ja käytössä olleen ajan lyhyys.

6 Pohdinta ja jatkotutkimustarpeet

Asetin alussa tavoitteekseni esitellä työssäni erilaisia hengelliseen väkivaltaan liittyviä käsitteitä ja vertailla ja määritellä niitä. Lisäksi tavoitteeni oli lisätä yleistä tietoisuutta ja keskustella hengelliseen väkivaltaan liittyvistä seikoista sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden piirissä sekä tarjota ammattilaisille apuvälineitä hengellistä väkivaltaa kokeneen henkilön auttamiseen. Menetelmiksi valitsin käsiteanalyysin, jonka kautta tutustuin hengellistä väkivaltaa käsitteleviin teoksiin ja niissä aiheesta käytettyihin määritelmiin, sekä koulutustilaisuuden järjestämisen hengellisen väkivallan tiimoilta. Tavoitteeni olivat sosiaali- ja terveysalan työn tarpeisiin sopivat ja perusteltavissa myös aiheesta tehdyn tutkimuksen vähyyden vuoksi. Menetelmistä parhaiten työhöni sopi ja onnistui koulutustilaisuuden järjestäminen. Käsiteanalyysi jäi hieman rajatuksi osittain olemassa olevan tutkimuksen vähäisyyden vuoksi, ja osittain siksi, että yhdistin työssäni kaksi näin erilaista osaa, joista suurin panos sisältyi toiminnallisen osan toteutukseen.

Työmäärä oli myös opinnäytetyölle melko sopiva. Samoin kuluja ei juuri ollut huolimatta järjestelyistä koulutuspäivää varten. Tämä johtui sponsoreiden tuesta, jolla katettiin muun muassa tilan vuokrat, puhujien matkakorvaukset ja osa mainostuksesta. Tilaisuus sai myös ilmaista mainostusta Keski-suomalaisessa pienen uutisen muodossa pari päivää ennen itse tapahtumaa. Suuri kiitos tapahtuman onnistumisesta kuuluu puhujille, jotka lupautuivat osallistumaan tapahtumaan silkasta hyvästä tahdosta ilman puhujapalkkiota, kun olin ker-tonut, etten voinut sellaista maksaa. Lähinnä kulut tulivat omista matkoistani esimerkiksi tutustuessani Uskontojen uh-

rien tuki UUT ry:n toimintaan Helsingissä sekä kirjojen kauko-lainausmaksuista.

Löysin jonkin verran hengelliseen väkivaltaan liittyviä määritelmiä, ja muuten vallankäyttöä ja ryhmädynamiikkaa käsitteleviä teoksia, jotka lisäsivät omaa ymmärrystäni hengellisestä väkivallasta ilmiönä. Yhdistelin niitä työssäni, ja pyrin tältä tietopohjalta myös arvioimaan löytämiäni käsitteitä. Tutkimusta hengellisestä väkivallasta on tehty melko vähän, ja siksi näitä käsitteitä esitellessäni viittaan lähinnä muutamaa työhön.

Vallankäyttöä ja valtasuhteita käsittelevää kirjallisuutta on paljon, mutta niissä ei käytetä termejä kuten hengellinen väkivalta. Olen pyrkinyt ottamaan mukaan määritteitä useammasta lähteestä, kuten diaesityksistä, jotka olivat pohjana 26.11.10 pidetyille luennoille. Silti kirjallisia lähteitä on rajoitetusti, ja tämä kenties heikentää käsitteitä määrittelevän osion laatua. En myöskään voinut tutustua kaikkiin muiden kirjoittajien lähteinä olleisiin teoksiin, vaikka se joissakin tapauksissa olisi vaikuttanut oleelliselta. Alkuperäisiin lähteisiin perehtyminen olisi osaltaan parantanut työni luotettavuutta.

Koulutustilaisuuden järjestäminen onnistui hyvin erityisesti ottaen huomioon hyvin rajalliset resurssit, jotka minulla oli käytössäni. Tapahtumasta saatu palaute oli myös hyvää. Melko laajan mainostuksen ja lehti uutisen ansiosta tapahtuma sai alueellisesti varmasti osakseen kohtalaisesti huomiota, joten tavoite yleisen tietoisuuden herättämisestä onnistui sikäli.

Noin kaksi viikkoa koulutustilaisuuden järjestämisen jälkeen Keskiuomalainen julkaisi siitä vielä artikkelin, jossa oli kahden puhujan haastatteluista sekä omasta keskustelustani toimittajan kanssa koottua tekstiä. Tapahtuma keräsi runsaat 60 osallistujaa, mitä voidaan ajankohta huomioon ottaen pitää hyvänä saavutuksena. Tätä voidaan tulkita siten, että aihe herättää

kiinnostusta ja sen käsittelylle on tarvetta. Syvällisemmin tiedon lisääminen aiheesta oli rajoitetumpaa, sillä luultavasti, ja myös palautelomakkeiden perusteella, tapahtumaan osallistuneet olivat jo ennestään kiinnostuneita aiheesta ja tiesivätkin siitä kenties omien kokemusten kautta. Muutamat kertoivatkin palautteessa, että esille tulleet asiat olivat heille ennestään tuttuja. Joukossa oli kuitenkin myös ammattinsa puolesta aiheesta kiinnostuneita henkilöitä. Heitä olisivat auttaneet konkreettisemmat esimerkit ja esimerkiksi se, että paikalla olisi ollut myös hengellistä väkivaltaa kokenut henkilö kertomassa kokemuksistaan. Harkitsinkin alussa tällaisen puheenvuoron sisällyttämistä kokonaisuuteen, mutta luovuin siitä ensisijaisesti sen takia, että tällaisen puheenvuoron pitäjän tulisi olla käsitellyt omat kokemuksensa hyvin huolellisesti läpi, jotta hän voisi kertoa kokemuksistaan selkeästi ja siten, että yleisö hyötyisi siitä. Lisäksi kyseisen henkilön tulisi olla halukas kertomaan kokemuksistaan.

Olin tarkoituksella tehnyt tapahtumasta niin neutraalin kuin mahdollista ja halusin lähestymistavan olevan tieteellinen enemmän kuin kokemuksellinen. Päädyin tällaiseen ratkaisuun sen vuoksi, että oletin aiheen herättävän tunteita ja myös eriäviä mielipiteitä, ja halusin välttää aiheen käsittelyn kärjistyä stereotypioihin ja ääripäihin. Vaikka ääripään esimerkit voivat valaista sitä, mitä hengellinen väkivalta pahimmillaan voi olla, en halunnut kiinnittää huomiota mihinkään yksittäisiin kertomuksiin tai uskonnollisiin yhteisöihin, vaan mieluummin jättää auki mahdollisuuden kuulijan pohdiskelulle ja kenties mahdollistaisin joidenkin piirteiden tunnistamisen omassa käytöksessä tai itselle läheisessä yhteisössä. Yhteisöjen nimeäminen olisi työntänyt pahan jälleen kauaksi itsestä turvallisen välimatkan päähän ja olisi ollut esteenä itsetutkis-

kelulle ja pahan tunnistamiselle omassa lähiympäristössä. Onnistumista neutraalin asenteen ylläpitämisessä osoittaa mielestäni saatu palaute sekä se, että keskustelu oli avointa ja siitä lähes täysin puuttui kärjekkyyttä ja provosointi, vaikka kyseessä oli tunteita herättävä aihe.

Olen pyrkinyt sekä kirjoittaessani että koulutustilaisuutta järjestäessäni käsittelemään aihetta mahdollisimman neutraalisti ja yksilön maailmankuvaa kunnioittaen, sivuuttamatta silti tosiasioita ja vähättelemättä väkivallan kauheutta. Tämä pyrkimys on ollut työlästä ja vaatinut paljon omien asenteiden käsittelyä ja jäsentämistä. Keskustellessani hengellistä väkivaltaa kohdanneiden henkilöiden kanssa tehtävä on tuntunut lähes ylivoimaiselta: Eräs haastatteleman henkilö kertoi kahden tuttavansa päätyneen itsemurhaan uskonnollisesta yhteisöstä eroamisen ja siitä seuranneiden vaikeuksien myötä. Tällaisen kuuleminen pistää hyvin hiljaiseksi ja laittaa raskaan vastuun siitä, kuinka käsitellä vakavaa aihetta rehellisesti ja antaa väkivallan uhrien kokemuksille se arvo, joka niille kuuluu ja olla kieltämättä tosiasioita. Työ on matkan varrella herättänyt paljonkin tunteita ja ajatuksia, mutta olen tyytyväinen siihen, että olen saanut sen myötä omia ajatuksiani aiheesta jäsentelyä ja löytänyt uusia näkökulmia väkivaltaan ylipäätään ja hengelliseen väkivaltaan. Olen iloinen koulutustilaisuudessa saamastani hyvästä palautteesta, vaikka toisaalta surullista, että tällaisen aiheen käsittelyyn vaikuttaisi olevan niin suuri tarve.

Jatkoa varten esittäisin työni pohjalta seuraavia asioita. Koulutukseen vaikuttaisi palautteen perusteella olevan edelleen tarve. Koulutuksessa käsiteltäväksi toivottiin hengellistä väkivaltaa laajemmin, hengellisyyden hyvinvointia tukevaa vaikutusta ja naisten asemaa sekä konkreettisia työkaluja ja välinei-

tä ammatilliseen kohtaamiseen. Palautteen perusteella tapahtumaan osallistui henkilöitä, jotka olivat kokeneet hengellistä väkivaltaa, ja joilla oli ilmeisesti tarve käsitellä aihetta ja saada siitä tietoa. Arvelisin, että jotkut tapahtumaan osallistuneista saattaisivat hyötyä vertaistuen kaltaisesta toiminnasta, jossa he saisivat kertoa kokemuksiaan ja kuulla muiden hengellistä väkivaltaa kokeneiden kertomuksia. Uskontojen uhrien tuki UUT ry ei tällä hetkellä toimi aktiivisesti Jyväskylässä, mutta vertaistukitoiminnalle voisi olla tarvetta.

Kirkollisen sielunhoitotyön osuus nousi esiin muun muassa koulutustilaisuudessa yleisön taholta. Kirkollinen sielunhoito voi tarjota apua hengellistä väkivaltaa kokeneille, mutta uskonnollisen tahon toimiessa auttajana tulee olla hyvin varovainen, kun taustalla on huonoja kokemuksia uskonnollisessa yhteisössä, jottei kokemus painostuksesta toistu. Autettavalle tulee antaa lupa puhua ja ajatella vapaasti tai halutessaan olla puhumatta. Ylipäätään uskonnollisten yhteisöjen tulisi kiinnittää huomiota toimintatapoihinsa ja käsitellä hengellistä väkivaltaa esimerkiksi diakonien ja pappien koulutuksessa.

Tärkeää olisi lasten ja nuorten aseman tutkiminen, sillä lapset ovat sikäli avuttomia, etteivät kykene itse vaikuttamaan elinympäristöönsä. Mielenkiintoista on myös se, kuinka aihetta käsitellään taiteen kautta. Taiteellisen menetelmän valitsemalla, esimerkiksi teatterin kautta, aiheen käsittelyyn voisi saada erilaisia näkökulmia ja tuoda hengellisen väkivallan kokemus katsojaa lähelle. Tällainen lähestymistapa voisi auttaa niitä, joilla aiheesta ei ole omakohtaisia kokemuksia, ymmärtämään mistä hengellisessä väkivallassa on kyse.

7 Lähteet

Aivopesu – vapaasta tahdosta?

Uskontojen urien tuki UUT ry:n kirjoittama uskonnollisten yhteisöjen harjoittamaa henkistä kontrollia ja mielenhallintaa käsittelevä artikkeli. www.uskontojenuhrientuki.fi Ahdistava uskonto, aivopesu – vapaasta tahdosta? (Viitattu 10.12.10)

Berger, P.L. & Luckmann, T. 1994

Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen, tiedonsosiologinen tutkielma. Gaudeamus, Helsinki. Alkuteos The Social Construction of Reality (1966).

Canetti, Elias 1998

Joukko ja valta. Loki-kirjat, Helsinki 1998. Alkuperäisteos: Masse und Macht (1960).

Hannu Lauerma tietää huijarin tuntomerkit.

Julkaistu 27.10.2010. Päiväntasaaja: Kati Turtola haastattelee Hannu Lauermaa. <http://areena.yle.fi>, hakukenttään Lauerma, annetuista tuloksesta Päiväntasaaja: Hannu Lauerma tietää huijarin tuntomerkit. (Viitattu 18.11.10)

Helenius T. & Koistinen T. & Philström S. (toim.) 2003

Uskonnonfilosofia. 1. Painos. Dark Oy, Vantaa.

Hirsjärvi, S. & Liikanen, P. & Remes, P. & Sajavaara, P. 1986

Tutkimus ja sen raportointi. Jyväskylä.

Hotari, Kaisa-Elina 2010

Uskonnon merkitys asiakkaan kohtaamisessa. Diaesitys osana

luentoa 26.11.2010, Jyväskylä. Dokumentti kirjoittajan hallussa.

Hurtig, Johanna 2010

Lapsen asema ja oikeudet uskonnollisessa yhteisössä. Diaesitys osana luentoa 26.11.2010, Jyväskylä. Dokumentti kirjoittajan hallussa.

Jansson, M. & Lemmetyinen, R. 2002

Kun luostarin muurit murtuvat. Viides painos, Kirjapaja Oy, Helsinki. Alkuperäisteos: Wenn Mauern fallen...(1977).

Juutinen, Timo 1989

Hengellinen väkivalta. Käsitteenmäärittäminen, katsaus hengelliseen väkivaltaan kaunokirjallisuudessa ja lehdistössä sekä empiirinen kuvaus ilmiön eri ilmenemismuodoista uhrin kokemuksen perusteella. Helsinki: Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos. Pro gradu-tutkielma.

Kukkula, Tanja 2007

Mikä tekee uskonnosta painostavan? Tutkimus uskonnollisen painostuksen kokemuksesta kokijan näkökulmasta. Turun yliopisto kulttuurien tutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Kun uskonnollinen yhteisö ahdistaa, 2006

Uskontojen uhrien tuki UUT ry. DVD.

Lahti, Pirkko 1995

Kokemuksia uskonnollisista yhteisöistä. Yhteenveto Suomen

Mielenterveysseuran Uskonto- ja mielenterveys -projektille kertyneistä kirjeistä. Julkaistu teoksessa Heino, H. & Lahti, P. & Salonen, K. 1995. Uskonnon kahdet kasvot – mielenterveyden tuki vai taakka. Suomen mielenterveysseuran julkaisu, Helsinki. s. 12 – 18.

Laitinen, M. & Hurtig, J. 2002

Varjojen jäljillä. Artikkelit on julkaistu teoksessa Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Laitinen, M. & Hurtig, J. (toim.), Keuruu, PS-kustannus. s. 192 – 198.

Lindqvist, Martti 2002

Paha, ymmärtämisen rajat ja auttajan varjo. Artikkelit on julkaistu teoksessa Pahan kosketus. Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä, Laitinen, M. & Hurtig, J. (toim.) 2002. Keuruu, PS-kustannus. s. 168 – 190.

Mitä on ikäihmisten kaltoin kohtelu

Suomen vanhusten turvakotien liiton sivusto.

www.suvantory.fi. (Viitattu 22.9.10)

Ruoho, Aila 2010

Päästä meidät pahasta. Hengellinen väkivalta uskonnollisissa yhteisöissä. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. 2010.

Schulman, Gustav 2005

Vauvasta se alkoi – varhainen vuorovaikutus yksilö- ja ryhmäprosesseissa, Melanie Kleinin keskeiset havainnot. Hyyppä, H & Keski-Luopa, L. & Ruotsalainen, S. (toim.) ”Ettemme olisi kuin lampaat...” Syventäviä tekstejä organisaatioiden psyko-

dynamiikasta ja tutkivasta työotteesta. Painettu EU:ssa. Me-tanoia instituutti. s. 52 – 83.

Sulander, Mikko 2003

Hengellä hakatut. Tutkimus hengellisen väkivallan kokemuksesta, yrityksestä päästä irti hengellisestä väkivallasta ja hengellistä väkivaltaa kärsineiden kokemuksista autetuksi tulemisestä. Pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto, Teologinen tiedekunta.

Suomalainen sanakirja 1993

Porvoo, Weilin+Göös ja Almagest Oy (WSOY?)

Suomen laki

www.finlex.fi lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö, 1999, 11.6.1999/731. (Viitattu 9.12.10)

Valkila, Joni 2010

Hengellinen väkivalta – mitä sille voi tehdä? Dia-esitys osana koulutustilaisuudessa 26.11.10 pidettyä luentoa. Dokumentti on kirjoittajan hallussa.

Valtaistaminen

SOSWEB – sosiaalialan työmenetelmiä on tietoa kokoava verkkosivusto, joka soveltuu muun muassa opiskelijoiden käyttöön ja ammattilaisten tietopankiksi.

www.valt.helsinki.fi/yhpo/sosweb/sivut/valtaistavatapa.htm

(Viitattu 12.12.10)

Valta ja kontrolli -ympyrä

Duluthin malli lähisuhdeväkivallan muodoista.

www.turvakoti.net Tietoa, valta ja kontrolli. (Viitattu 10.12.10)

Liitteet

Mainos koulutustilaisuudesta 26.11.10

Keskisuomalaisen artikkeli koulutustilaisuudesta.

Koulutustilaisuudessa käytetty palautelomake